

ULUSLARARASI SİLAHLI ÇATIŞMALARDA GAZETECİLERİN KORUNMASI

Prof. Dr. Anıl ÇAMYAMAÇ *

Arş. Gör. Muhammed Halid KAVAK **

Öz

Uluslararası silahlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler, uluslararası kamuoyuna sahadan ve sıcak çatışma bölgelerinden her türlü bilgi akışını sağlayan en önemli meslek grubudur. Bu çalışma kapsamında, uluslararası silahlı çatışma alanlarında faaliyet yürüten gazetecilere yönelik uluslararası insancıl hukuk bağlamında sağlanan hukukî korumanın mahiyeti ve pratik düzlemde, fiilen ne ölçüde, etkili olduğu ele alınmıştır. Böylece uluslararası silahlı çatışmalarda gazetecilerin korunmasına yönelik 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, 1899-1907 La Haye Düzenlemeleri ve uluslararası insancıl hukukun örfî normlarının oluşturduğu hukukî rejim incelenmiştir. Devamında, gazetecilere, tıbbî personel, dinî personel, sivil savunma personeli gibi sınıflara sağlanan özel hukukî statüye benzer bir statü sağlanması; gazeteciler tarafından sahada

* Prof. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, İzmir, Türkiye | Prof. Dr., İzmir Bakırçay University Faculty of Law, Department of Public Law, International Law Department, İzmir, Türkiye.

✉ anil.camyamac@bakircay.edu.tr • ORCID 0000-0002-8476-9110.

** Arş. Gör., İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, İzmir, Türkiye | Res. Assist., İzmir Bakırçay University, Faculty of Law, Department of Public Law, International Law Department, İzmir, Türkiye.

✉ halid.kavak@bakircay.edu.tr • ORCID 0000-0001-7757-1555.

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: ÇAMYAMAÇ, Anıl/KAVAK, Muhammed Halid: "Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Gazetecilerin Korunması", SÜHFD, C. 33, S. 1, 2025, s. 63-109.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

kullanılmak üzere ayırt edici/koruyucu nitelikte yeknesak bir amblem belirlenmesi gibi güncel tekliflerin değerlendirilmesi yapılmıştır. İlâveten, gazetecilerin silahlı çatışmalarda korunmasına yönelik bir uluslararası sözleşme ihdas edilmesi önerisi, süregelen uluslararası insancıl hukuk ihlâllerinin çözümünde etkili olup olamayacağı açısından ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

• Gazeteci • Savaş Muhabiri • Uluslararası Silahlı Çatışma • Uluslararası İnsancıl Hukuk • Bağımsız Gazeteci

PROTECTION OF JOURNALISTS IN ARMED CONFLICTS

Abstract

In armed conflicts, journalists play a crucial role, particularly in recording human rights violations and war crimes and providing the international community with real-time information from war zones. This study examines the legal protection afforded to journalists in conflict zones under international humanitarian law (IHL), and assesses its effectiveness in practice. Hence, it scrutinises the legal framework established by the 1949 Geneva Conventions and their Additional Protocols, the 1899-1907 Hague Regulations and the customary norms of IHL that govern the protection of journalists in international armed conflicts. Therefore, this study examines the proposal for establishing an international treaty on protection of journalists in armed conflicts in terms of its potential effectiveness in addressing ongoing IHL violations. Furthermore, it evaluates recent proposals such as granting journalists a special status similar to that of medical, religious, or civil defense personnel, and examines the creation of a protective emblem for use in the field.

Keywords

• Journalist • War Correspondent • Independent Journalist • International Humanitarian Law • Armed Conflict

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren sınırsız kuvvet kullanımı sorun oluşturmuş ve bunun bir biçimde sınırlandırılmasına ve zapturapt altına alınmasına çalışılmıştır. Bu durumun en belirgin göstergeleri ise, semavî dinlerdeki kurallardan tutun da Hindistan'da Manu'nun Kitabı'na kadar eski metinlerde yer alan hükümler olarak gösterilebilir.¹ Ancak konuya ilişkin evrensel düzenlemelerin başlangıcının oldukça yeni

¹ Bu konuda genel olarak meselâ bkz. JANIS Mark W., An Introduction to International Law, Boston, 1988, s. 129-130.

olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.² Bu itibarla, devletler arasındaki kuvvet kullanımını sınırlandırmaya yönelik metinlerin 19'uncu yüzyılla birlikte ortaya çıktığı ve yaygınlaşarak 20'nci yüzyıla gelindiği takip edilebilir.³ Tam da bu noktada savaş hukuku olarak anılan ve kuvvet kullanımının sınırlandırılması amacını güden kurallar bütününde de değişimin, evrilmenin izleri belirginleşmeye başlamıştır. Sadece kuvvet kullanımının metotları, şekilleri, sınırları gibi düzenlemeler değil, kuvvet kullanımının dolaylı olarak etkilediği, normal şartlarda kuvvet kullanımının doğrudan muhatabı olmayan kişi ve/veya nesnelere de koruma amaçlı olarak statülerinin düzenlemeler kapsamına alınmaya başlanması konusunda çaba sarf edildiği fark edilmektedir. Bu minvalde, siviller başta olmak üzere, doğrudan kuvvet kullanımının bir parçasını teşkil etmeyen ancak yine de kuvvet kullanımının yarattığı olumsuzluklardan korunması gereken suje ve nesnelere de içine alan ve uluslararası insanlı hukuk adı verilen bir dalın da geliştiğine işâret edilmelidir.

Korunması gereken bu sùje ve nesnelere arasında en öne çıkan ve durumları itibarıyla ayrıntılı düzenlemelerin konusunu oluşturan tıbbî personel aklı öncelikle gelmektedir.⁴ Bununla birlikte, bazı sùjelerin ya hiç ya da yeteri oranda korunmadığı, haklarında talep edilen düzenlemelerin oluşturulmadığı gözlenmektedir. Bunlar arasında da silâhlı çatışmalar esnasında görev yapan gazetecilerin talepleri öne çıkmaktadır.⁵

² Burada belirtmelidir ki, bazı kaynaklarda savaş alanlarında bilginin kayıt altına alınmasına ilişkin gazetecilik faaliyetlerinin kökeni Ortaçağda egemenin maiyetinde savaş alanına götürdüğü kişiler arasında yer alan vak'anüvislere ve bunların çalışmalarına dayandırılmaktadır. Bkz. **BUJARD** Daniele L., *Le correspondant de presse en temps de guerre*, BASTID Suzanne (editör), *La circulation des informations et le droit international*, Paris: A. Pedone, 1978, s. 279.

³ Her ne kadar devletler arasında konuya ilişkin önceki tarihli bazı ikili düzenlemelere yer verilebilse de, ilk çok taraflı antlaşma, genelde, 1856 tarihli Paris Bildirisi olmaktadır.

⁴ Tıbbî personelin durumuna ilişkin meselâ bkz. **KLEFFER**, Jann K., *Protection of the Wounded, Sick, and Shipwrecked*, **FLECK** Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford, 2008, s. 344-350; **ÇAMYAMAÇ**, Anıl/**ÇINARLI**, Serkan, *Silâhlı Çatışmalar Hukuku Çerçevesinde Tıbbî Personelin Durumu*, **HAKERİ/DOĞRU** (editör), *II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı*, Ankara, 2018, s. 413-426.

⁵ Silâhlı çatışmalar dışında gazetecilerin uluslararası statüsüne dâir meselâ bkz. **BANACH**, Marian, "International Status of an Accredited Foreign Correspondent with Special Consideration of the Polish Practice", *Polish Yearbook of International Law*, C. 17, 1988, s. 7-19.

Zîra, silâhlı çatışma bölgelerinin dış dünya ile bağlantısını ve savaş bölgelerinden güncel bilgi akışını sağlayan tek vasıta bu bölgelerde tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerdir. Buna ek olarak uluslararası insancıl hukuka ve temel insan haklarına yönelik ağır ihlaller ile savaşın getirdiği vahşetin boyutları hakkında en kapsamlı ve işlevsel bilgi silâhlı çatışma bölgelerinde faâliyet yürüten gazeteciler tarafından sağlanmaktadır. Savaş alanlarındaki bu kritik rolünün yanında savaş muhabirliği en tehlikeli meslekî faâliyetlerden biridir. Gerçekten de, bakıldığında, İsviçre merkezli Basın Amblemi Kampanyası'nın (*Press Emblem Campaign*) raporladığı üzere 2023 yılında görevlerini icrâ ederken öldürülen gazeteci sayısı 140 iken 2024 yılının son çeyreği itibariyle bu rakam 110'a ulaşmıştır.⁶ Salt bu veri dahi durumun vehametini ve düzenleme oluşturulması zaruretini ortaya koymaktadır.

Tüm bu anlatılanların ışığı altında, bu çalışmada, böylelikle, gazetecilere, bilhassa da savaş muhabiri olarak görev yapanlara, eğer varsa uluslararası silâhlı çatışmalar çerçevesinin mevcut düzeni içerisinde uygulanabilecek kurallar, başta tıbbî personele sağlandığı gibi bir koruyucu amblem teklifleri de dâhil olmak üzere geniş anlamda korunmalarına ilişkin talepler ve bu kapsamda ne şekilde düzenlemelerin yapılabileceği gibi hususlar değerlendirme altına alınmaya çalışılacaktır.

I. ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK AÇISINDAN GAZETECİ KAVRAMI

A. Terim Sorunu

Çalışmamızın kapsamı, uluslararası silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilere ilişkin uluslararası hukukun sağladığı korumanın incelenmesidir. Bu kapsamda literatürde, uygulamada ve resmî belgelerde gazeteci terimini ifâde etmek üzere “basın mensubu”

⁶ Bkz. “Press Emblem Campaign (PEC): Media Casualties”, [<https://www.pressemblem.ch/casualties>] (Erişim Tarihi: 02.11.24). Bu çerçevede, 2014 ilâ 2023 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde 1118 medya çalışanın öldürüldüğü belirtilmektedir.

(*media personnel*)⁷, “medya çalışanı” (*media worker*)⁸, “serbest gazeteci” (*freelance journalist*)⁹, “muhabir” (*correspondent/reporter*)¹⁰, “ilişkili gazeteci” (*embedded journalist*)¹¹ gibi terimler kullanılmaktadır. Belirtilen bu terimler, gazeteciliğe ilişkin teknik farklılıklardan ve terime ilişkin kullanım çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra “savaş muhabiri” (*war correspondent*) ve “bağımsız gazeteci” (*independent journalist*) terimleri hukukî sınıflandırmayı ifâde eden kullanımlardır. Bu çalışmada, yeknesaklığı sağlamak amacıyla savaş muhabiri, basın mensubu, medya çalışanı kavramlarını da kapsayacak şekilde “gazeteci” terimi tercih edilecektir.¹² Buna karşılık gerektirdiği yerlerde resmî belgelerdeki ve öğretideki diğer hukukî ve teknik kullanımlara da yer verilecektir.

B. Tanım

Bir kişinin uluslararası insancıl hukukun hükümlerinin himayesi kapsamına dâhil edilip edilmediğinin tespitinin yapılabilmesi için öncelikle bu kimsenin uluslararası insancıl hukuk açısından hangi statüye

⁷ **BALGUY-GALLOIS** Alexandre, “The Protection of Journalists and News Media Personnel in Armed Conflict”, *International Review of the Red Cross*, C. 86, S. 853, 2004; **RATHNAYAKE**, R. M. T. S. K., “Protection of Journalists in Armed Conflicts: An International Law Perspective”, *OUSL Journal*, C. 12, S. 2, 2017, s. 64.

⁸ **CRAWFORD**, Emily/**DAVIES**, Kayt, “The International Protection of Journalists in Times of Armed Conflict: The Campaign for a Press Emblem”, *Wisconsin International Law Journal*, C. 32, S. 1, 2014, s. 3.

⁹ **LEVIN**, Elizabeth, “Journalists as a Protected Category: A New Status for the Media in International Humanitarian Law”, *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*. C. 17, S. 1-2, 2013, s. 227, s.243; **GROSSMAN**, Lindsey R., “All the News That’s Worth the Risk: Improving Protection for Freelance Journalists in War Zones”, *Boston College International and Comparative Law Review*, C. 40, S. 1, 2017.

¹⁰ **DÜSTERHÖFT**, Isabel, “The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded?” *Merkourios: Utrecht Journal of International and European Law*, C. 29, S. 76, 2013, s. 7.

¹¹ **GASSER**, Hans-Peter, “The Journalist’s Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions” *Yearbook of International Humanitarian Law*, C. 6, 2003, s. 383; **SAUL**, Ben, “The International Protection of Journalists in Armed Conflict and Other Violent Situations”, *Australian Journal of Human Rights*, C. 14, S. 1, 2008, s. 99. **CRAWFORD/DAVIES**, s. 16.

¹² Gazeteci terimi önceleri yazılı basın organı olan gazetelerde haber içeriği üreten kişiler için kullanılmakta iken günümüzde yazılı, görsel ve işitsel basın ve yayın araçlarının artması ve bu araçların dijitalleşmesi ile habercilik faaliyeti yürüten tüm basın mensubu kişileri kapsar şekilde kullanılmaktadır. Hem resmî belgelerde hem de öğretilerde “gazeteci (*journalist*)” terimi habercilik faaliyeti yürüten basın mensubu kişiler için hâlâ yaygın olarak kullanılmaktadır.

dâhil edildiğinin tespit edilmesi gerekir. Uluslararası insancıl hukuk kurallarının bir kimseye sağladığı hukukî korumanın mahiyetini belirleyebilmek, o kimsenin hangi statüde kabûl edildiğinin ve hangi sınıfa dâhil edildiğinin belirlenmesi ile mümkündür. Bu sebeple silâhlı çatışmalarda gazetecilerin korunmasına ve gazetecilere yönelik muameleleri düzenleyen kurallara değinmeden önce uluslararası insancıl hukuk açısından gazeteci kavramının ne anlama geldiğinden ve bu kurallara göre gazetecilerin nasıl sınıflandırıldığından bahsedilecektir.¹³

Cenevre Sözleşmeleri (1949) ve Ek Protokolleri (1977) incelendiğinde, bir gazeteci tanımının ortaya konulmadığı fark edilmektedir.¹⁴ Özellikle *Uluslararası Nitelikteki Silâhlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına Dair 1977 tarihli Ek Protokol'ün (I no'lu Ek Protokol)*¹⁵ 8. maddesinin (c) ve (d) bentlerinde protokol kapsamında korunan tıbbî personelin ve din görevlilerinin kapsamı açık şekilde düzenlenmesine karşın “gazeteci” kavramının kapsamı belirtilmemiştir. Bu nedenle gazeteci kavramının kapsamına kimlerin dâhil edilebileceğinin tespitinde terimin olağan ve güncel anlamı dikkate alınmalıdır.¹⁶ Her ne kadar “gazeteci” kavramı ilk bakışta günlük veya belirli aralıklarla yayımlanan gazetelere haber ve içerik üreten kişileri ifâde etse de günümüzde gazeteci kavramı her türlü basın-yayın organı ve medya kuruluşu bünyesinde çalışan tüm medya mensuplarını kapsar niteliktedir. Bu anlamıyla *I no'lu Ek Protokol*'de “gazeteci” terimi geniş yorumlanmaktadır.¹⁷ Zirâ, *I no'lu Ek Protokol'ün* yürürlüğe girdiği 7 Aralık 1978 tarihinden günümüze basın-yayın araçlarının çeşitlenmesi ve dijital medyanın yaygınlaşması, “gazeteci” kavramına giren medya çalışanlarının kapsamının genişlemesine sebep olmuştur. Kezâ, BM'nin *Silâhlı Çatışma Bölgelerinde Görevlendirilen Gazetecilerin Korunmasına İlişkin*

¹³ SAUL, s. 102.

¹⁴ GASSER, s. 368.

¹⁵ 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri 'ne Ek Protokollerden, Uluslararası Nitelikteki Silâhlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına Dair 1977 tarihli Ek Protokol çalışmanın devamında I no'lu Ek Protokol olarak ifâde edilecektir.

¹⁶ SANDOZ, Yves/SWINARSKI, Christophe/ZIMMERMANN, Bruno, Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949, Martinus Nijhoff Publishers, Geneva, 1987, s. 921.

¹⁷ SANDOZ, Yves/SWINARSKI, Christophe/ZIMMERMANN, Bruno, s. 921; ICRC Commentary of 1987 on Additional Protocol Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts m. 79, kn. 3261; LONGWORTH, Sally Alexandra, Freedom of Expression in Armed Conflict, The Silence between Spaces, PhD Dissertation, Department of Law, Stockholm University, Stockholm, 2022, s. 178.

*Taslak Maddeler Metni'nin 2. maddesinde gazeteci teriminin kapsamına "habercilik faaliyetlerini aslî mesleği olarak gerçekleştiren her muhabir, raportör, fotoğrafçı; teknik film, radyo ve televizyon asistanı" dâhil edilmiştir.*¹⁸ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 1996 tarihli *Çatışma ve Gerilim Durumlarında Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı'nda* gazeteci terimi "fotoğrafçı, kameraman, teknik destek elemanları ve şoför gibi hizmet elemanları da dâhil olmak üzere, basını temsil eden tüm kişileri" kapsar şekilde ifâdesini bulmuştur.¹⁹ Böylece, bilginin, verinin toplanması, işlenmesi ve kamuya sunulması aşamalarının herhangi birinde *meslekî* olarak görev alan teknik ve yardımcı personel de dâhil her kişinin gazeteci olarak nitelendirilmesi söz konusudur. Silâhlı çatışma bölgelerindeki muhabirlerle birlikte hareket eden yardımcı ve teknik elemanların da aynı habercilik faaliyetlerinin bir unsuru olmalarından ötürü, gazeteci olarak nitelendirilmeleri mümkündür. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi, silâhlı çatışma bölgelerindeki gazetecilerin korunmasına ilişkin kararlarında gazetecileri "gazeteciler, medya personeli ve ilgili personel"²⁰ şeklinde habercilik faaliyetleri icrâ eden kişiler olarak kullanmayı tercih etmiştir. Önemli nitelikteki bir diğer tanım da BM İnsan Hakları Komitesinin 1966 tarihli *Medenî ve Siyâsî Haklar Sözleşmesi'*ne ilişkin 34 no'lu Genel Yorum Belgesinde ortaya konmuştur.²¹ 34 no'lu Yorum Belgesi genel temayül ile örtüşür şekilde gazeteciliği, "profesyonel muhabirler ve haber analizcilerinin yanı sıra blog yazarı gibi basılı veya görsel yayın yapan kişileri de kapsayacak şekilde gerçekleştirilen bir işlev" olarak nitelendirmektedir.²² Kısaca belirtmek gerekirse, ister tam zamanlı ister yarı-zamanlı olsun, bir medya kuruluşu bünyesinde çalışan ve habercilik faaliyetlerinin herhangi bir aşamasında görev alan kişiler gazeteci kimliğini hâiz kabûl edilir. Buna karşılık, özellikle blog yazarı,

¹⁸ Draft United Nations Convention on the Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, 1 August 1975, **UN Doc. A/10147**, Annex 1, m. 2/1.

¹⁹ Council of Europe Committee of Ministers, **Recommendation No. R(96)4** on the protection of journalists in situations of conflict and tension, 3 May 1996, preamble para. 12.

²⁰ İlgili kararlar için bkz: **S/Res/2222** (2015), para. 2; **S/RES/1738** (2006) , para. 10.

²¹ United Nations Human Rights Committee, General Comment No. 34, **CCPR/C/GC/34**, Article 19: Freedoms of opinion and expression, 2011. [<https://digitallibrary.un.org/record/715606?v=pdf>] (Erişim Tarihi: 04.11.2024).

²² Ancak buradaki ifadenin bir uluslararası insan hakları sözleşmesine yönelik resmî yorum olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir. Hâlbuki, uluslararası insanlık hukuk hükümleri kapsamındaki gazeteci tanımı, gazeteciliği silâhlı çatışma bölgelerinde meslekî bir faaliyet olarak gerçekleştiren gazeteciler için geçerlidir.

youtuber gibi kamu ile paylaşmak üzere içerik üreten özel kişilerin gazeteci kimliği oldukça tartışmalıdır.²³ Gazetecilerin meslekî anlamda yürüttüğü verinin toplanması, kayıt altına alınması ve kamuoyuna sunulması gibi bazı iş ve eylemlerin bir kısmı özel kişiler tarafından sosyal medya platformları aracılığıyla yürütülebilmektedir. Gerçekten de bir sosyal medya hesabı oluşturan her birey, bu sosyal medya hesabı üzerinden görsel (video ve fotoğraf), işitsel veya yazılı veri paylaşabilmekte ve bu işlemleri kamuoyuna açık olarak gerçekleştirebilmektedir. Ancak, “gazeteci” tanımı, silâhlı çatışmalarda tehlikeli *profesyonel görevlerde* bulunan ve habercilik kapsamındaki faâliyetleri meslekî olarak icrâ eden basın mensuplarını kapsamaktadır. Böylece profesyonel gazeteciler, silâhlı çatışma bölgelerinde yazılı notlar alan, fotoğraf çeken, video ve ses kaydı alan; sonrasında da bu topladığı verileri bağlı çalıştığı basın kuruluşu veya basın aracı ile paylaşan kişilerdir.²⁴ Aslî mesleği ve uğraşı gazetecilik olmayıp silâhlı çatışma bölgelerinden fotoğraf, video ve ses kayıtları paylaşan sivil kişiler, gazeteci olarak kabûl edilemeyecektir.

C. Sınıflandırma

Gazeteci teriminin kapsamına giren kişilerin belirlenmesinden sonra, gazetecilere yönelik uluslararası insancıl hukuk belgeleri ve öğretilerde ileri sürülen hukukî sınıflandırma da incelenmelidir. Bu kapsamda, görevi gereği silâhlı çatışma sahasında veya civarında meslekî anlamda habercilik faâliyeti yürüten gazeteciler iki sınıfa ayrılmaktadır: Savaş muhabirleri (*war correspondent*) ve bağımsız gazeteciler (*independent journalists*).²⁵ Savaş muhabirleri, bir silâhlı kuvvetin izni ile ve koruma altında silâhlı çatışma bölgelerinde bulunan; sürmekte olan silâhlı çatışmalar ve

²³ LONGWORTH, s. 185.

²⁴ Bkz. SANDOZ, Yves/SWINARSKI, Christophe/ZIMMERMANN, Bruno, s. 921.

²⁵ DÜSTERHÖFT, s. 7; DOST, Süleyman, “Uluslararası Silâhlı Çatışmalarda Gazetecilerin ve Medya Araçlarının Korunması”, Ankara Barosu Dergisi, C. 76, S. 2, Temmuz 2018, s. 179. Ek olarak, savaş muhabiri sınıfı ile bu sınıf dışında kalan diğer profesyonel faâliyet yürüten gazetecilere (bağımsız gazeteci) yönelik temel ayrıma, *III no’lu Cenevre Sözleşmesi* (1949)’ne yönelik hazırlanan güncel şerhte de değinilmiştir. Bkz: ICRC, Updated Commentary on the Third Geneva Convention, Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Cambridge 2021, s. 385, kn. 1049-1050. [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-4/commentary/2020?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 22.01.2025)

muhasamat ile ilgili mesleği gereğince bilgi toplamak, raporlamak, paylaşmak gibi habercilik faaliyetlerinde bulunan kişilerdir.²⁶ Bu kişiler beraber hareket ettikleri silâhlı kuvvetlerin mensubu olarak kabûl edilmezler.²⁷ Savaş muhabirleri, sivil statüsünde değerlendirilir. Bağımsız gazeteciler ise bir silâhlı kuvvetin izin ve onayına tâbi olmaksızın faaliyet gösterdikleri için bu şekilde isimlendirilirler. Bağımsız gazeteciler de savaş muhabirleri gibi silâhlı çatışma sahasında ve bu silâhlı çatışmalara yönelik habercilik yapmaktadırlar. Ancak bağımsız gazeteciler, adına habercilik yaptıkları medya kuruluşu haricinde herhangi bir silâhlı kuvvetin izniyle veya bir silâhlı kuvvete eşlik etmek suretiyle hareket etmemektedir.²⁸

BM'nin *Silâhlı Çatışma Bölgelerinde Görevlendirilen Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler Metni*'nin 2. maddesinde gazeteci tanımı, habercilik faaliyetini "asıl mesleği ve uğraşı olarak" gerçekleştiren muhabir, raportör, fotoğrafçı ve bunların yardımcısı konumundaki teknik elemanların tümünü kapsamaktadır.²⁹ Buradaki gazeteci tanımı savaş muhabirlerini ve bağımsız gazetecileri kapsamına dâhil etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, buradaki gazeteci tanımı, silâhlı çatışmalar açısından bilgi toplama ve yayma faaliyetini yalnızca aslî ve mutad mesleği olarak yapan kişileri kapsamaktadır.³⁰

²⁶ **BALGUY-GALLOIS**, s. 39.

²⁷ *Savaş Esirlerine Yönelik Muameleye İlişkin 1949 tarihli III no'lu Cenevre Sözleşmesi* m. 4/A(4)'te, düşman eline geçmesi durumunda savaş muhabirlerinin savaş esiri statüsüne sahip olduğu düzenlenmiştir. Bu hükme göre savaş muhabirlerinin, eşlik ettikleri silâhlı kuvvetler tarafından düzenlenen bir kimlik kartı taşınması gerekmektedir. Söz konusu sözleşmenin IV No'lu ekinde, silâhlı kuvvetlere eşlik eden kişilere düzenlenecek kimlik kartının bir örnek taslağı iliştilmiştir. Kimlik Kartı örneği için bkz: **SCHINDLER**, Dietrich/**TOMAN**, Jiri, *The Laws of Armed Conflicts A Collection of Conventions, Resolutions and Other Documents*, Leiden/Boston, 2004, s. 568.

²⁸ **KALSHOVEN**, Frits/ **ZEGVELD**, Liesbeth, *Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law*, 4. Edition, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, s. 141.

²⁹ Draft United Nations Convention on the Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, 1 August 1975, **UN Doc. A/10147**, Annex 1, m. 2/1.

³⁰ Silâhlı çatışmalarda özellikle sivil kişilerin topladıkları bilgiler, kayıtlar ve yaptıkları sosyal medya paylaşımları, taraflarca gerçekleştirilen uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin ve savaş suçlarının belgelenmesinde ve açığa çıkarılmasında oldukça etkili olmaktadır. Ancak bu sivil kişilerin bilgi toplaması ve çeşitli platformlarla bu bilgileri yayması bu kişileri 1977 tarihli I no'lu Ek Protokolün 79. maddesi bağlamında

Savaş muhabiri ve bağımsız gazeteci kavramları dışında uygulamada çokça bahsedilen bir diğer sınıf ordu ile ilişkili hareket eden “*ilişkili gazeteciler (embedded journalists)*” olarak adlandırılan gazetecilerdir.³¹ Bu sınıf, özellikle 2003 Irak Savaşı’nda ABD tarafından başlatılan basın havuzu uygulaması ile gündeme gelmiştir. Bu uygulama kapsamında ilişkili gazeteciler Amerikan ve İngiliz askerî birimlerine eklemlendirilmiş olarak hareket etmiştir. Bu gazeteciler, ilişkili oldukları askerî birimlerle bağlı kalmalarını zorunlu kılan ve korunmalarını sağlayan bir tâlimatnâmeğe uymakla mükellef kılınmışlardır.³² Görüldüğü üzere ilişkili gazetecilik uygulamadan doğan ve yalnızca uygulamada kullanılan bir kavram olup hukukî bir sınıflandırma değildir. Bu bakımdan ilişkili gazetecilik kavramı uluslararası insancıl hukuk açısından savaş alanında görev icrâ eden gazetecilerin statüsüne yönelik bir farklılık ortaya koymamaktadır.³³ Bu sebeple öğretilerde ilişkili gazeteciler ayrı bir hukukî sınıflandırma olarak görülmemekte ve ekseriyetle savaş muhabiri sınıfına dâhil edilmektedir.³⁴ Gazetecileri askerî birliklere bu şekilde dâhil ederek bağlı hareket etmelerini sağlamaya yönelik bu uygulamanın amacının gazetecilerin daha etkin korunmasını sağlamak ve savaş alanındaki güvenliklerini artırmak olduğu iddia edilebilir. Ancak ilişkili gazetecilik uygulaması, gazetecilerin bağımsız ve tarafsız faaliyet göstermelerine engel olacağı endişesini de beraberinde getirmiştir. Bu uygulama, özellikle uygulamayı gerçekleştiren silâhli kuvvet tarafından onaylanmayan ve kont-

savaş muhabiri veya gazeteci yapmamaktadır. Uluslararası insancıl hukuk bağlamında gazetecilerin korunmasına dâir hükümlerin muhâtabı meslekî ve profesyonel olarak habercilik faaliyetleri ile iştigâl eden basın mensuplarıdır. Bkz. **DÜSTER-HÖFT**, s. 7; **LONGWORTH**, s. 186.

³¹ **DOST**, s. 180.

³² **BALGUY-GALLOIS**, s. 42; **SCORDAS**, Achilles, “Mass Media, Influence on International Relations”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, on-line edition edited by Wofrum, 2014, paragraf 38, [<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e960>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

³³ **SAUL**, s. 107.

³⁴ **GASSER**, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 384; **BALGUY-GALLOIS**, s. 42. Ayrıca bkz. ICRC, Updated Commentary on the Third Geneva Convention, Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Cambridge 2021, s. 385, dipnot: 193. [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-4/commentary/2020?active-Tab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 22.01.2025).

rol edilemeyen tüm habercilik faaliyetinin dışlanmasına hattâ yasaklanmasına varabilir.³⁵ Bu sebeple ilişkili gazetecilik uygulaması, silâhlı çatışmalarda savaş suçlarının ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin raporlanması, uluslararası kamuoyu ile paylaşılması açısından kritik öneme sahip gazetecilik faaliyetlerinin bağımsız ve tarafsız şekilde sürdürülmesine engel ve tehdit olarak görülmektedir.³⁶ Buna ek olarak gazetecilerin askerî birimlerle yakın ve birlikte hareket etmesini gerektiren bu uygulama gazetecileri, askerî hedeflere yönelik meşrû saldırılar sebebiyle meydana gelebilecek dolaylı zararlara (*collateral damage*)³⁷ açık hâle getirebilir. Hattâ ilişkili gazeteciler, düşman kuvvetlerinin eline geçtiklerinde spesifik askerî birimlerle hareket ettiklerinden ötürü ele geçiren kuvvetler tarafından ajan veya sabotajcı olarak telakkî edilebilirler. Dolayısıyla, gazetecilerin korunmasına yönelik olduğu düşünülen ilişkili gazetecilik uygulamasının gazeteciler açısından sahada daha tehlikeli durumlara sebep olabileceği söylenebilir.³⁸

II. SİLÂHLI ÇATIŞMALARDA GAZETECİLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN HUKUKÎ REJİM

A. Genel Olarak

Silâhlı çatışma bölgelerinde görev yapan gazetecilerin korunmasına yönelik önlemler iki kısımda incelenmektedir. Bunlardan biri uluslararası silâhlı çatışmaları düzenleyen *jus in bello* bağlamında ortaya konan koruma hükümleridir. Diğer kısmı ise gazetecilerin korunmasına yönelik uygulama bağlamında alınan *de facto*³⁹ önlemlerdir. Bu çalışmada gazete-

³⁵ **BALGUY-GALLOIS**, s. 42-43; **SAUL**, s. 108.

³⁶ **GASSER**, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 384.

³⁷ Bkz. dipnot: 118.

³⁸ **HEYNS**, Christof/ **SRINIVASAN**, Sharath, "Protecting the Right to Life of Journalists: The Need for a Higher Level of Engagement", *Human Rights Quarterly*, C. 35, S. 2, 2013, s. 325.

³⁹ **DÜSTERHÖFT**, s. 16. *De facto*, uygulamaya dâir önlemler bağlamında uluslararası kamuoyunda silâhlı çatışmalarda gazetecilerin maruz kaldığı hukuka aykırı saldırı ve her türlü şiddet eylemlerine ilişkin farkındalık oluşturmayı amaçlayan çalışma ve faaliyetler kastedilmektedir. Bunlara özellikle tehlikeli görevlerde bulunan medya personelinin silâhlı çatışmalarda olası tehditlere en az maruz kalacak şekilde hareket edebilmesi için yapılan eğitimler de dâhildir. Bunun yanında konuyla doğrudan ilgili uluslararası platform ve kuruluşlar tarafından savaş alanlarında ve silâhlı çatışma-

çilerin korunmasına yönelik hukukî rejim üzerinde durulmaktadır. Gazetecilerin korunmasına yönelik uygulama boyutunda alınan önlemler bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Gazetecilerin uluslararası insancıl hukuk bağlamında korunmasına yönelik kuralları belirtilen iki tehlike üzerinden değerlendirmek isabetli olacaktır. Öncelikle gazetecilerin korunmasına ilişkin mevcut hukukî rejim bağlamında gazetecilerin silâhlı çatışmaların yürütülmesi esnasında gerçekleştirilen silâhlı saldırılardan korunmasına yönelik mekanizma ortaya konulacaktır. Ardından gazetecilerin esir düşmesi (silâhlı çatışma taraflarından birinin eline düşmesi) durumunda uygulanacak hukuk değerlendirilecektir.

B. Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Mevcut Hukukî Rejim

Uluslararası hukukta gazetecilerin korunmasına ilişkin ilk düzenlemelere savaş esirlerine ilişkin hükümlerde yer verilmiştir. *Kara Savaşındaki Kural ve Örflere Dâir La Haye Sözleşmeleri*'nin (1899 ve 1907) 13. maddesi bir ordu ile hareket eden ancak orduya mensup olmayan kişiler hakkında savaş esiri statüsüyle ilgili düzenlemeler içermektedir.⁴⁰ Buna göre "gazeteciler" ve "muhabirler" silâhlı kuvvetler ile hareket eden ancak silâhlı kuvvetler mensubu olmayan kişiler arasında zikredilmiştir. Takip ettikleri askerî otorite tarafından bu kişilere statülerini belirten bir kimlik belgesi düzenlenir. Bu hükme göre gazeteciler, düşman kuvvetler eline düştiklerinde kendilerine verilen kimlik belgesini sunmak koşuluyla savaş esiri statüsünden faydalanabilirler. Aynı rejim ve düzenleme neredeyse hiçbir değişiklik içermeyen *Savaş Esirlerine Yönelik Muameleye İlişkin*

larda görevlendirilen medya personeli için bilgilendirici nitelikte ilkeleri içeren kılavuzlar oluşturulmuştur. Örnek için bkz: [<https://newssafety.org/insi-safety-code/>; <https://cpj.org/wp-content/uploads/2020/05/guide.pdf> ; <https://rsf.org/sites/default/files/2015-rsf-safety-guide-for-journalists.pdf>] (Erişim Tarihi: 01.11.2024).

Bunun yanında Uluslararası Kızıl Haç Komitesi tarafından oluşturulan ve 7/24 aktif tutulan bir arama ve destek hattı mevcuttur.

⁴⁰ 1899 ve 1907 tarihli Kara Savaşındaki Kural ve Örflere Dâir IV no'lu La Haye Sözleşmesi, m. 13: "**Doğrudan bir silâhlı kuvvetlere ait olmadığı hâlde silâhlı kuvvetlerle birlikte hareket eden, gazeteci, muhabir, satıcı ve müteahhit gibi kişilerden düşman kuvvetlerin eline düşenler veya düşman kuvvetlerce alıkoyması uygun görülen kişiler, ilişkili buldukları silâhlı kuvvetlerin askerî makamları tarafından verilmiş bir kimlik belgesi taşımaları/libraz etmeleri durumunda, savaş esiri olarak muamele görürler.**" Bkz: SCHINDLER/TOMAN, s. 69.

Cenevre Sözleşmesi (1929) m. 81'de yer almıştır.⁴¹ Bu düzenleme çerçevesinde de gazeteciler, sivil unsur kabûl edilmektedir. Gazeteciler böylelikle bir silâhlı kuvvetler ile hareket eden ancak silâhlı kuvvetlerin bir unsuru olmayan sivil statüsüne sahip kişilerdir. Gazeteciler, beraber hareket ettikleri askerî otorite tarafından düzenlenmiş kimlik belgesi taşımak koşuluyla savaş esiri olarak muamele görme hakkını hâizdir. Görüldüğü gibi bu düzenlemeler, silâhlı çatışma taraflarından birine akredite olmadan savaş alanında ve silâhlı çatışma bölgelerinde faaliyet gösteren bağımsız gazetecileri kapsam dışı bırakmaktadır.⁴²

III no'lu *Cenevre Sözleşmesi* silâhlı çatışma ve savaş alanlarında görevlendirilen savaş muhabirlerinin durumuna yönelik yaklaşımı sürdürmüştür. Buna karşılık III no'lu *Cenevre Sözleşmesi*'nin savaş esiri statüsünü hâiz kişileri belirten m. 4/A(4) hükmü önceki rejime göre birtakım farklılıklar içermektedir. İlk olarak, *Savaş Esirlerine Yönelik Muameleye İlişkin Cenevre Sözleşmesi* (1929) m. 81'deki, düşman eline geçen savaş muhabirlerinin "savaş esiri gibi muamele göreceğine" ilişkin ifâde yerine III no'lu *Cenevre Sözleşmesi* m. 4/A(4), savaş muhabirinin "savaş esiri statüsüne sahip olduğunu" açıkça beyan etmektedir.⁴³ Bu minvâlde yeni düzenlemenin

⁴¹ Savaş Esirlerine Yönelik Muameleye İlişkin 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesi, m. 81 şu şekildedir:

"Doğrudan bir silâhlı kuvvetlere mensup olmadığı hâlde silâhlı kuvvetleri takip eden, muhabir, gazeteci, satıcı ya da müteahhit gibi kişilerden düşman kuvvetlerin eline düşenler veya düşman kuvvetlerce alıkoyması uygun görülen kişiler, ilişkili buldukları silâhlı kuvvetlerin askerî makamları tarafından verilmiş bir kimlik belgesi taşımaları/ibraz etmeleri durumunda, savaş esiri olarak muamele görürler."

Ayrıca, İngilizce resmî metni için bkz: SCHINDLER/TOMAN, s. 437.

⁴² GASSER Hans-Peter, "The Protection of Journalists Engaged in Dangerous Professional Missions", *International Review of the Red Cross*, C. 232, 1983, s. 5; GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 369; DÜSTERHÖFT, s. 6.

⁴³ III no'lu Cenevre Sözleşmesi m. 4/A(4) şu şekildedir:

"... Eşlik ettikleri silâhlı kuvvetlerin iznini almış olmak ve bu amaçla kendilerine ekteki örneğe benzer bir kimlik belgesi sağlanmış olmak kaydıyla, askerî uçakların sivil mürettebatı, savaş muhabirleri, müteahhitler, askerî birliklerin refahından sorumlu hizmet birimleri veya işçiler gibi silâhlı kuvvetler mensubu olmaksızın silâhlı kuvvetlere refakat eden kişiler..."

"...Persons who accompany the armed forces without actually being members thereof, such as civilian members of military aircraft crews, war correspondents, supply contractors, members of labour units or of services responsible for the welfare of the armed forces, provided that they have received authorization from the armed forces which they accompany, who shall provide them for that purpose with an identity card similar to the annexed model..." bkz: SCHINDLER/TOMAN, s. 513.

bu konuda daha kesin ve güvenli bir dil kullandığı göze çarpmaktadır. Yetkili askerî makamlar tarafından verilen bir kimlik kartına fiilen sahip olmak *Savaş Esirlerine Yönelik Muameleye İlişkin Cenevre Sözleşmesi* (1929) uyarınca düşman eline geçen savaş muhabirinin savaş esiri muamelesi görebilmesi için gerekli bir koşul olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık, *III no'lu Cenevre Sözleşmesi* m. 4/A(4)'te ise savaş muhabirinin eşlik ettiği silâhlı kuvvetler tarafından verilen kimlik kartını ibraz etmesi veya yanında taşıması savaş esiri statüsünden yararlanabilmesi için zorunlu bir unsur değildir. Taşıyıcının bu kartı kaybedebileceği veya her durumda yanında bulunduramayabileceği gerçeği göz önüne alınarak bu zorunluluk hafifletilmiştir.⁴⁴ Böylelikle *III no'lu Cenevre Sözleşmesi* m. 4/A(4)'te belirtilen kimlik kartı, savaşan taraflardan birinin eline düşen gazetecilerin kimliğinin tespitini kolaylaştıran bir ispat unsuru olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda gazetecilerin hukukî statülerini ve kimliklerini ispatlayacak belgeyi yanlarında bulundurmamaları, savaş esiri statüsünden mahrum kalacakları anlamına gelmemektedir. Zira, gazeteciler açısından savaş esiri statüsünün mevcudiyeti, verilen kimlik kartını fiziken taşıyor olmalarına bağlı değildir. Silâhlı çatışma taraflarından birinin eline düşen kişilerin kimliği ve savaş esiri statüsü tespit edilemezse, bu kimselerin kimliği ve statüsüne ilişkin belirsizlik yetkili bir yargı mercii tarafından kesinleştirilene dek *III no'lu Cenevre Sözleşmesi*'nin korumasından yararlanma hakkı sağlanmaktadır.⁴⁵ Gazeteciler açısından bu hüküm önemlidir. Zîra silâhlı kuvvetlerden birinin eline düşen ve eşlik ettikleri silâhlı kuvvetlerce düzenlenmiş kimlik kartını ibraz edemeyen savaş muhabirleri, kimliklerine veya statülerine ilişkin şüphe oluşması durumunda, yetkili bir yargı mercii tarafından kimlikleri hakkında hükme varılıncaya dek *III no'lu Cenevre Sözleşmesi*'nin sağladığı hukukî korumanın kapsamında olacaktır.⁴⁶

⁴⁴ ICRC, Updated Commentary on the Third Geneva Convention, Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Cambridge 2021, s. 386, kn. 1050. [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-4/commentary/2020?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 22.01.2025). Ayrıca bkz. GASSER, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 369.

⁴⁵ 1949 tarihli Savaş Esirlerine Muameleye İlişkin III no'lu Cenevre Sözleşmesi, m. 5. Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War, 12 August 1949, SCHINDLER/TOMAN, s. 514.

⁴⁶ GASSER, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 369.

9 Aralık 1970 tarihinde BM Genel Kurulu, Ekonomik ve Sosyal Konseyi ve onun aracılığıyla İnsan Hakları Komisyonunu silahlı çatışma alanlarında tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin korunmasına ilişkin uluslararası bir sözleşme taslağı hazırlamaya davet eden 2673(XXV) sayılı kararı kabûl etmiştir.⁴⁷ BM bünyesinde savaş zamanında gazetecilerin durumu hakkında ayrı bir uluslararası antlaşma bağlanması fikri ilk kez bu kararlarla resmi olarak gündeme gelmiştir.⁴⁸ Ancak bu fikir süreç içerisinde gazetecilerin silahlı çatışmalarda korunmasına dâir hususunun ayrı bir uluslararası antlaşma yerine uluslararası insancıl hukuk düzenlemeleri kapsamında hükme bağlanması gerektiği düşüncesine dönüşmüştür.⁴⁹ Gazetecilere ilişkin koruma mekanizmasına bu sebeple yeni düzenlenen *I no'lu Ek Protokolün* 79. maddesinde şu şekilde yer verilmiştir.⁵⁰

"1. Silahlı çatışma alanlarında tehlikeli profesyonel görevlerde bulunan gazeteciler bu Protokol'ün 50. Maddesinin 1. fıkrası anlamında sivil kabûl edilir.

2. Gazeteciler, sivil statülerine zarar verecek bir eyleme girişmedikleri müddetçe ve III. Cenevre Sözleşmesi m. 4/A(4) hükmü uyarınca silahlı kuvvetlere akredite edilmiş savaş muhabirlerinin haklarına hâle gelmeksizin, Sözleşmeler ve bu Protokol koruması kapsamındadırlar.

*3. Bu Protokol'ün 2. Ekinde yer alan örneğe benzer bir kimlik kartı edinebilirler. Bu kimlik kartı, gazetecinin vatandaşı olduğu devletin hükümeti tarafından veya ikâmet ettiği ya da bünyesinde çalıştığı medya organının bulunduğu yer devleti tarafından düzenlenir ve gazeteci statüsünü belgeler."*⁵¹

⁴⁷ UN General Assembly (UNGA), **A/RES/2673(XXV)**, Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, [<https://digitallibrary.un.org/record/201886>] (Erişim Tarihi: 01.11.2024)

⁴⁸ **GASSER**, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 370.

⁴⁹ **DÜSTERHÖFT**, s. 9.

⁵⁰ **GASSER**, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 370- 371; **SAUL**, s. 107.

⁵¹ *I no'lu Ek Protokol m. 79'un İngilizce metni şu şekildedir: "Article 79 -Measures of protection for journalists*

1. Journalists engaged in dangerous professional missions in areas of armed conflict shall be considered as civilians within the meaning of Article 50, paragraph 1.

2. They shall be protected as such under the Conventions and this Protocol, provided that they take no action adversely affecting their status as civilians, and without prejudice to the right of war correspondents accredited to the armed forces to the status provided for in Article 4/A(4) of the Third Convention.

79. madde kapsamında getirilen düzenleme savaş muhabiri sınıfının dışında kalan bağımsız gazetecilerin korunmasına yönelik hükümlere yer vermesi açısından önem arz etmektedir. Bu maddeye göre silâhlı çatışma alanlarında tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler sivil kişilerin, sivil halkın tanımını ve kapsamını hüküm altına alan *I no'lu Ek Protokolün* 50. maddesinde düzenlenen anlamıyla sivil statüsündedir. Bu kapsamda gazeteciler, genel olarak, sivillere tanınan tüm korumadan yararlanır. Ayrıca gazeteciler, kimliğini ve statüsünü belgeleyen bir kimlik kartı taşıyabilir. Ancak, *I no'lu Ek Protokolün* 79. maddesinin, özellikle savaş muhabirleri özelinde yeni koruyucu kurallar getirdiği söylenemez. Bağımsız gazeteciler özelinde ise bunların sivil statüsünün açık şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bağımsız gazeteciler, bu hüküm kapsamında uluslararası insancıl hukuk tarafından genel olarak sivillere sağlanan tüm koruma mekanizmasından faydalanma hakkını hâizdir. Bunun yanında, silâhlı kuvvetlere akredite edilmiş savaş muhabirlerine ilişkin önceki kurallar değişmeden kalmıştır. Savaş muhabirleri, *III no'lu Cenevre Sözleşmesinin* m. 4/A(4) hükmü uyarınca savaş esiri statüsüne ilişkin haklarını korurlar.⁵² Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, ek protokollerdeki değişiklikler yalnızca bu ek protokollere taraf olan devletleri bağlamaktadır. Böylelikle, bu Protokollerdeki hükümler bağlamında düzenlenen hukukî bir yükümlülük eğer diğer metinlerde mevcut değilse veya örf ve âdet kuralı teşkil etmiyorsa taraf olmayan devlet açısından bağlayıcı olmayacaktır.⁵³

Silâhlı çatışma bölgelerinde görev ifa eden gazeteciler açısından iki farklı tehdit söz konusudur. Gazeteciler canları ve vücut bütünlüklerine yönelik fiziksel acı, kayıp ve zarara sebep olabilecek silâhlı saldırılara maruz kalabilirler. Bu durum gazetecilerin, kasıtlı düşmanca bir saldırının hedefi olması şeklinde olabileceği gibi, yorgun bir merminin veya yakın

3. *They may obtain an identity card similar to the model in Annex II of this Protocol. This card, which shall be issued by the government of the State of which the journalist is a national or in whose territory he resides or in which the news medium employing him is located, shall attest to his status as a journalist.*" Bkz: SCHINDLER/TOMAN, s. 752.

⁵² GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 372.

⁵³ Günümüz itibarıyla, I no'lu Ek Protokole 174 devlet taraftır. II no'lu Protokole ise 169 devlet taraftır. Türkiye her iki protokole de taraf değildir. Sırasıyla bkz: [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=default>]; [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=default>] (Erişim tarihi: 01.11.2024).

bir hedefe yönelik bombalı saldırıdan saçılan şarapnel parçalarının do-
laylı hedefi olması şeklinde de gerçekleşebilir. Yâni gazetecilerin savaşıan
tarafarca gerçekleştirilen düşmanca davranışların hedefi hâline gelmesi
durumu söz konusu olabilir. Gazetecilerin maruz kaldığı ikinci tür tehdit
ise, gazetecinin çatışma taraflarından birisince tutuklanması, alıkonul-
ması, rehin alınması veya izi sürülemeyecek şekilde kaybedilmesidir.
Daha açık ifâde etmek gerekirse gazeteciler, çeşitli şekillerde çatışma ta-
raflarından birinin eline düşmeleri durumunda insanlık dışı muamele ve
işkeneye de maruz kalabilirler.⁵⁴

1. Silâhlı Saldırlara veya Operasyonlara Karşı Gazetecilerin Ko- runması

Daha önce de belirttiğimiz üzere uluslararası nitelikteki silâhlı ça-
tışmalarda, savaşıan silâhlı kuvvetlerden birine akredite edilmiş savaşı
muhabirleri sivil statüsündedir.⁵⁵ Bu kişiler *IV. Cenevre Sözleşmesi m.
4/A(4)*'te belirtilmiş ve ordu ile hareket etmesine karşın silâhlı kuvvetler
mensubu sayılmayan kişiler arasında zikredilmektedir. Bu nedenle savaşı
muhabirleri muharip statüsünde değil, sivil statüsündedir.⁵⁶ *I no'lu Ek*

⁵⁴ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 368.

⁵⁵ SCORDAS, paragraf 44.

⁵⁶ Uluslararası insancıl hukuk (*Jus in Bello*), bir bütün olarak, savaşı ve silâhlı çatışma bağlamında/esnasında uyulması gereken uluslararası hukuk kurallarını ifade eder. Uluslararası insancıl hukukun temel amacı, sivillerin ve sivil unsurların silâhlı saldırı ve her türlü düşmanca eylemden korunmasıdır. Silâhlı çatışmalarda *ayrım gözetme ilkesi* en temel ilkelerden biridir. Bu ilkeye göre silâhlı çatışma tarafı kuvvetler muharip (*combatant*) ile muharip-olmayan/sivil (*non-combatant/civilian*) unsurları tespit etmeli ve düşmanca saldırı ve eylemlerini yalnızca askerî unsurlara yöneltmelidir. Sivillere ve sivil unsurlara doğrudan silâhlı saldırı ve misillemeler yasaklanmıştır. İnsancıl hukukta muharip-muharip olmayan (sivil) temel ayırımına ilişkin bakınız: DINSTEN, Yoram, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, s. 27 vd; IPSEN, Knut, *Combatants and Non-Combatants*, FLECK Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 79-117; KALSHOVEN/ZEGVELD, 2011, s. 101 vd; SASSOLI, Marco, *International Humanitarian Law*, 1st Edition, Edward Elgar Publishing, 2019, s. 20; Ayrıca sivillerin genel olarak statüsü için bkz. POLITIS, Stylianos, "Protection of Civilians During Armed Conflicts", *Revue hellénique de droit international*, C. 63, S. 2, 2010, ss. 1011-1018; RONZITTI, Natalino, "Civilian Population in Armed Conflict", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, on-line edition, edited by Wofrum, 2010, [<https://opil.oup.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e268#>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

Protokol m. 79 silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan bağımsız gazetecilerin de aynı protokolün 50. maddesi çerçevesinde düzenlenen sivil statüsüne sahip kişiler kapsamına girdiğini açık bir şekilde belirtmiştir.⁵⁷ Böylelikle *I no'lu Ek Protokol* m. 79 hem savaş muhabirlerini hem de bağımsız gazetecileri kapsayacak şekilde bu kişilerin sivil statüsünü teyit etmektedir.⁵⁸ Bu madde gereğince savaş muhabirleri ve bağımsız gazeteciler genel olarak, *IV. Cenevre Sözleşmesi* ve *I no'lu Ek Protokol* bağlamında sivil kişilere tanınan tüm imtiyaz ve korumadan faydalanırlar. Buna göre, silâhlı çatışmalarda görev alan gazeteciler askerî operasyonlardan doğan tehlikelere karşı silâhlı çatışma taraflarınca korunup gözetilmelidirler.⁵⁹ Böylelikle gazeteciler silâhlı saldırıların, terör ve şiddet eylemlerinin ve misilleme amaçlı yapılan saldırıların hedefi yapılamaz.⁶⁰ Sivil halk ve bireyler (dolayısıyla gazeteciler) ilke olarak silâhlı unsurlar tarafından canlı kalkan olarak kullanılamazlar. Sivil statüsündekiler ve muharipler ile sivil hedef ve askerî hedefler arasında ayırım gözetmeksizin yapılan saldırılar yasaktır ve savaş suçu niteliğindedir.⁶¹ Gazeteciler, silâhlı çatışmalarda doğrudan rol almadıkları müddetçe sivil unsurlara sağlanan korumadan faydalanırlar.⁶² Bir gazetecinin ölümüne veya beden ve sağlığına yönelik ciddi nitelikli zararlara neden olan kasıtlı saldırılar, *I no'lu Ek Protokol*'ün ağır ihlâli (*grave breaches*) anlamına gelir. Ağır ihlaller, soruşturma ve kovuşturma usulü uluslararası ceza hukuku kapsamında düzenlenen savaş suçlarını teşkil eder.⁶³

Gazeteciler, sivil statüsündeki kişilere tanınan tüm temel koruma hükümlerinden faydalanırlar. Dikkat edilmesi gereken husus, *IV no'lu Ce-*

⁵⁷ SASSOLI, s. 21.

⁵⁸ SAUL, s. 106.

⁵⁹ *I no'lu Ek Protokol*, m. 50/1. Belirtmek gerekir ki *I no'lu Ek Protokol* m. 79 savaş muhabirlerine ve bağımsız gazetecilere yönelik yeni biri statü veya hukuk kuralı ortaya koymamaktadır. Bu hüküm sadece gazetecilerin, sivil statüsünde olduklarını ikrar etmekte ve sivil statüsündekilere uygulanan koruma hükümlerinden faydalanacağını ortaya koymaktadır. CRAWFORD/DAVIES, s. 12.

⁶⁰ *I no'lu Ek Protokol*, m. 50/6.

⁶¹ HENCKAERTS Jean-Marie/DOSWALD-BECK, Louise, *International Committee of the Red Cross Customary International Humanitarian Law Study*, Vol. 1: Rules, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 3; *I no'lu Ek Protokol* m. 50/2.

⁶² *I no'lu Ek Protokol* m. 48 ve m. 50/3. Ayrıca bkz. HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, 2009, s. 19-20.

⁶³ *I no'lu Ek Protokol* m. 85/3. Ayrıca bkz: DÜSTERHÖFT, s. 11.

nevre Sözleşmesi'nin 4. maddesinde Sözleşmenin koruması kapsamına giren kişilerin kimler olduğunun düzenlenmiş olmasıdır. Buna göre, bağımsız gazetecilerden, bu Sözleşmeye taraf olmayan bir devletin vatandaşı olanlar; çatışmaya taraf olmayan (tarafsız) bir devletin vatandaşı olanlar bu Sözleşmenin himayesi kapsamında olmayacaklardır. Bunun yanında savaşan müttefik silâhlı kuvvetlerden birinin vatandaşı gazeteciler, diğer müttefik gücün eline düştükleri durumda bu Sözleşmenin sağladığı himayenin dışında kalmaktadır.⁶⁴ Sözleşmenin himayesi dışında bırakılan bu kişiler, barış zamanı uluslararası hukuk hükümleri ve diplomatik himaye rejimi çerçevesinde muamele görecektir. Bu minvâlde, bu kişiler uluslararası insancıl hukukun ve insan hakları hukukunun sağladığı en temel korumadan faydalanırlar.⁶⁵ Uluslararası insancıl hukuk açısından herkese sağlanan asgarî koruma standartları olarak kabûl edilen, insanca muamele görme hakkı⁶⁶; fiziksel zihinsel işkence, bedensel cezalar ve sakat bırakma eylemlerinin yasak olması⁶⁷ ve çatışan kuvvetlerden birinin eline düşme durumunda sağlanan asgari standartlar⁶⁸ gazeteciler için de uygulanmaktadır.

IV. *Cenevre Sözleşmesi* ve *I no'lu Ek Protokol* hükümleri, bunlara taraf olmayan devletlerin silâhlı kuvvetleri için bağlayıcı değildir. Ancak gazetecilerin sivil statüsü ve gazetecilerin düşmanca saldırılardan ve silâhlı çatışma eylemlerinden korunmasına ilişkin kural artık örf ve âdet hukuku niteliğindedir⁶⁹. Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin (*International Committee of the Red Cross/ICRC*) uluslararası insancıl hukukun örfî normlarını

⁶⁴ 1907 tarihli Kara Savaşındaki Kural ve Örlere Dâir IV no'lu La Haye Sözleşmesi, m. 4 (2): "...Sözleşmeye taraf olmayan bir devletin vatandaşı kişiler bu Sözleşme tarafından korunmazlar. Tarafsız bir devletin vatandaşı olup silâhlı çatışma taraflarından birinin bölgesinde bulunan kişiler veya müttefik devletin vatandaşı olan kişiler, eline düştükleri devlet ile vatandaşı oldukları devletin olağan diplomatik temsil ilişkisi sürmekte ise bu Sözleşme tarafından korunmazlar."

⁶⁵ SAUL, s. 105.

⁶⁶ IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 75/1.

⁶⁷ IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 75/2.

⁶⁸ IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 75/3.

⁶⁹ SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 615; ICRC Commentary of 1987 on Additional Protocol Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts m. 51, [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-51/commentary/1987?activeTab=undefined>] , kn. 1923 (Erişim Tarihi: 01.11.2024); DÜSTERHÖFT, s. 11.

tespit eden çalışmasına göre silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin korunması ve gazetecilere doğrudan saldırıların yasak olmasına yönelik devlet uygulamaları mevcuttur.⁷⁰

2. Gazetecilerin Silâhlı Çatışma Taraflarından Birinin Eline Düşmesi

Silâhlı çatışmalar esnasında savaşılan kuvvetler kontrol ettikleri bölgelerde askerî ve stratejik gereklilik sebebiyle sıkı bir denetim uygulamaktadır. Savaşılan taraflar kontrol ettikleri bölgelere kişilerin girişini ve bu bölgelerin geçiş güzergâhı olarak kullanılmasını engelleyebilmektedir. Bu sebeple savaşılan kuvvetler, özellikle silâhlı çatışmaların devam ettiği bölgelerde ele geçirdikleri kimseleri statüsüne ve kimliğine göre muameleye tâbî tutmaktadır. Silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler de bir silâhlı kuvvetin eline geçtiğinde kendilerine uygulanacak hukukî rejim kişinin savaş muhabiri veya bağımsız gazeteci olmasına göre değişiklik göstermektedir.

Savaş muhabirleri, *III no'lu Cenevre Sözleşmesi* m. 4/A(4)'te belirtildiği üzere silâhlı kuvvetlere eşlik etmekte olup silâhlı kuvvetler mensubu olmayan kişilerdendir. Kural olarak siviller savaş esiri statüsünden faydalanamamakta iken silâhlı kuvvetlere eşlik eden bu sivil kişiler savaş esiri statüsünü haizdir.⁷¹ Burada, sadece muhariplere düşman kuvvetler tarafından yakalanmaları durumunda tanınan savaş esiri statüsü savaş muhabirlerine de tanınmıştır.⁷² Savaş muhabirleri eşlik ettikleri silâhlı kuvvetlerden izin almış ve silâhlı kuvvetlerce kendilerine görevlerini ve statülerini belirtir bir kimlik belgesi düzenlenmiş gazetecilerdir. Savaş muhabirleri silâhlı çatışma taraflarından birinin eline düştüklerinde savaş esiri statüsünü kendiliğinden kazanır ve *III no'lu Cenevre Sözleşmesinin* korunması kapsamında değerlendirilirler.⁷³ Bununla birlikte, daha önce de belirtildiği üzere bir kimlik kartına sahip olmak, savaş esiri olarak mua-

⁷⁰ HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, vol. 1: Rules, Rule: 34, s. 115; SAUL, s. 106.

⁷¹ ICRC, Updated Commentary on the Third Geneva Convention, Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Cambridge 2021, s. 385, kn. 1049. [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-4/commentary/2020?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 22.01.2025).

⁷² SAUL, s. 103.

⁷³ GASSER, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 375.

mele görme hakkının vazgeçilmez bir koşulu olarak düzenlenmiş değildir. Kimlik kartına sahip olunması yalnızca kişinin gerekli izni aldığıın kanıtıdır.⁷⁴

Gazetecilerin korunmasına yönelik daha kapsayıcı bir düzenleme getiren *I no'lu Ek Protokolün* 79. maddesi ile bağımsız gazeteciler de *Cenevre Sözleşmeleri (1949)* ve *I no'lu Ek Protokolün* koruması kapsamına dâhil edilmiştir. Bu hükme göre gazeteciler *I no'lu Ek Protokol* m. 50 düzenlemesi çerçevesinde sivil statüde olup sivillerin yararlandığı hak ve dokunulmazlıktan yararlanacaklardır. Bu hüküm, gazeteciler için herhangi bir özel statü veya yeni bir koruma sağlamamaktadır.⁷⁵

Bağımsız gazeteciler, savaş muhabirlerine tanınan savaş esiri statüsünü hâiz değildir. Savaş muhabirlerine tanınan bu ayrıcalık bağımsız gazetecilere *I no'lu Ek Protokolün* 79. maddesinde tanınmamıştır. Sivil statüsündeki bağımsız gazeteciler çatışma taraflarınca iki gerekçe ile tutuklanabilirler. Bunlardan biri sivil kişilere ve halka yönelik “zorunlu nitelikteki güvenlik önlemleri” sebebiyle kişilerin alıkonulmasıdır.⁷⁶ Bir diğer gerekçe ise kişinin casus veya sabotajcı olduğuna ilişkin yeterli bir şüphenin varlığı durumudur.⁷⁷ Bir çatışma tarafınca sivil statüsündeki kişinin şahsen ordunun güvenliğine zarar verecek bir faaliyetinde bulunduğu ciddi

⁷⁴ SAUL, s. 103.

⁷⁵ SAUL, s. 107.

⁷⁶ IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 42 ve m. 78. Bunun yanında, savaş muhabirlerinin hareket ve seyahat serbestisi, eşlik ettikleri silâhlı kuvvetlerce, askerî operasyonların gereği olarak veya gazetecilerin güvenliğini sağlamak ya da muhasamatın seyrini etkileyebilecek stratejik bilgilerin düşman kuvvetlere ulaşmasını engellemek amacıyla kısıtlanabilecek veya belirli bölgelere erişimleri yasaklanabilecektir. Buna ilişkin görüş için bkz. BUJARD, s. 288. Bunun yanında devletler, özellikle uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda, ulusal güvenliğin veya devletin uluslararası itibarının gazetecilik faaliyetleri sebebiyle zarar gördüğü gerekçeleriyle çatışma bölgelerine gazetecilerin girişini engelleyebilmekte veya yayın yasağı getirebilmektedir. Devletin ulusal güvenliğine, kamu düzenine veya devletin uluslararası itibarına yönelik tehdit oluşturduğu gerekçesiyle askerî operasyonlar hakkında yayın yasağı getirmenin veya belirli çatışma bölgelerine gazetecilerin erişimini yasaklamanın, silâhlı çatışmalardan kamuoyuna bilgi akışının kesilmesi ve ifade özgürlüğü açısından doğuracağı olumsuz sonuçlara yönelik bkz. ZAMIR, Itzhak, “Media Coverage of Military Operations”, *Israel Yearbook on Human Rights*, C. 18, 1988, s. 64, 65 ve 69.

⁷⁷ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 375.

gerekleşmelerle tespit edilirse IV. Cenevre Sözleşmesinin sağladığı hak ve imtiyazlar üzerinde hiçbir iddiada bulunamaz.⁷⁸ Buna karşılık, aynı madde nin son fıkrasında devletin güvenliğine zarar verecek faaliyetlerde bulunması sebebiyle tutuklanan kişilerin insanca muâmele ve âdil yargılanma haklarının devam ettiğine de vurgu yapılmıştır.

Vatandaşı oldukları veya ikamet ettikleri devletin silâhlı kuvvetleri tarafından alıkonulan, tutuklanan gazetecilerin durumu, o ülkenin iç hukuk hükümlerine tâbidir. Bu kişiler, iç hukukun izin verdiği şart ve süreleri bağlı olarak tutuklu kalabilirler.⁷⁹ Silâhlı çatışmaya taraf olmayan üçüncü bir devletin vatandaşı olan ve çatışmaya taraf kuvvetlerden birinin yakaladığı gazeteciler, kendi ülke devletleri ile tutuklu güç arasındaki normal barış zamanı ilişkilerinden yararlanır. Bu gazeteciler, uyuşu olduğu devletin diplomatik koruması altında oldukları için uluslararası insancıl hukuk kapsamında sayılmamaktadırlar.⁸⁰

I no'lu Ek Protokol'ün 79. maddesinin 3. fıkrasında gazetecilerin kendi statülerini ve görevlerini belirten bir kimlik kartı taşıyabilecekleri düzenlenmiştir.⁸¹ Kimlik belgesi taşınması yalnızca gazeteci kimliğini ikrar eden ve bu durumun tespitini kolaylaştıran bir unsurdur.⁸² Bu kimlik kartı gazetecinin vatandaşı olduğu, ikamet ettiği veya adına çalıştığı basın organının bulunduğu ülke devletinin hükûmeti tarafından düzenlenir ve gazeteci statüsünü belgeler niteliktedir. Hiçbir hükümet-dışı örgüt, medya organı veya uluslararası dernek kart düzenleme yetkisine sahip değildir.⁸³ Burada ulusal makamların medyanın görev ve faaliyetlerini kı-

⁷⁸ IV. Cenevre Sözleşmesi, m. 5/1.

⁷⁹ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 374.

⁸⁰ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 375.

⁸¹ SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 923.

⁸² GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 373; BALGUY-GALLOIS, s. 41.

⁸³ SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 923.

1970'te Kamboçya'da 17 gazetecinin ortadan kaybolması sonrası Gazetecilerin Güvenliğine İlişkin Profesyonel Komite (*Professional Committee for the Safety of Journalists*) oluşturulmuş ve bu Komite tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilere yönelik kimlik kartı düzenlemekle yetkilendirilmiştir. Buna karşın bu Komite'nin yetkileri hem devamlılık arz etmemiş hem de Güney-Doğu Asya ile sınırlı kalmıştır. Ayrıntılı bilgi

sıtlamak için kimlik kartı vermeyi reddetme tehlikesi vardır. Ancak kimlik kartı düzenlenmesi gazetecilerin kimlik ve statüsünü netleştirmesi ve esir düşmeleri durumunda statülerine yönelik şüpheleri belirli oranda ortadan kaldırması açısından önemlidir. Kimlik kartı düzenlemesi bir gazetecinin potansiyel bir güvenlik riski, casus, paralı asker veya yasadışı-muharip olabileceğine dâir şüphenin giderilmesine yardımcı olması açısından önemlidir.⁸⁴

3. Uluslararası Olmayan Silâhlı Çatışmalarda Gazetecilerin Korunması

Uluslararası olmayan silâhlı çatışmaları düzenleyen hukukî rejim uluslararası silâhlı çatışmaları düzenleyen insancıl hukuk kurallarına göre daha kısıtlı ve zayıf bir koruma sağlar. Zîra uluslararası olmayan silâhlı çatışmalara ilişkin kurallar uluslararası silâhlı çatışmaları düzenleyen kurallara nazaran daha az gelişmiştir. Bu durum gazetecilerin silâhlı çatışmalarda korunmasına ilişkin statüye de yansımaktadır. *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silâhlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin II no'lu Ek Protokol* gazetecilere yönelik özel bir hüküm içermemektedir. Buna karşılık, gazeteciler sivil statüsünün sağladığı koruma sebebiyle muhassatta doğrudan rol almadıkları müddetçe saldırılara karşı korunurlar. Ancak belirtmek gerekir ki, silâhlı çatışmalarda profesyonel görevlerde bulunan gazetecilere saygı duyulması ve korunmasına ilişkin kural, örf ve âdet hukuku niteliği kazanmıştır.⁸⁵ Bu kural hem uluslararası hem de uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda uygulanır.⁸⁶ Buna ek olarak uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda gazeteciler *II no'lu Ek Protokol*'ün sivil kişilerin ve sivil popülasyonun korunmasına ilişkin 13. maddesinin sağladığı korumadan faydalanırlar. Yine gazeteciler, *1949 Cenevre Sözleşmeleri*'nin ortak 3. maddesinin sağladığı insanî muameleyi esas alan

için bkz: HOWARD, Dylan: "Remaking the Pen Mightier Than the Sword: An Evaluation of the Growing Need for the International Protection of Journalists", *Georgia Journal of International & Comparative Law*, C. 30, S. 3, 2002, s. 515; BOSCH, Shannon: "Journalists: Shielded from the Dangers of War in their Pursuit of the Truth", *South African Yearbook of International Law*, C. 34, S. 1, 2009, s. 73.

⁸⁴ SAUL, s. 107.

⁸⁵ HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, 2009, Rule 34, s. 115-116.

⁸⁶ SAUL, s. 119; DÜSTERHÖFT, s. 11.

ve belirli şiddet eylemlerini yasaklayan asgarî standartların koruması altındadır.⁸⁷ Bunun yanında ortak 3. madde, ICRC'nin tutuklanan gazetecileri ziyaret etmeyi veya rehin alınan gazetecilerin serbest bırakılması hususunda arabuluculuk yapmayı da içerebilecek hizmetler sunmasına izin verir.⁸⁸

III no'lu Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamına yalnızca tarafların devlet olduğu, uluslararası nitelikteki silâhlı çatışmalar girmektedir. Uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda muharip statüsü bulunmadığından savaş esiri statüsü de bulunmamaktadır. Dolayısıyla savaş muhabirlerine ilişkin savaş esiri statüsü ve bu statü için düzenlenen garantiler uluslararası olmayan silâhlı çatışmalar için geçerli olmayacaktır.

Kısaca belirtmek gerekirse, Cenevre Sözleşmeleri ve Protokolleri, uluslararası olmayan silâhlı çatışmalar açısından gazetecilere yönelik ayrı bir koruma hükmü içermemektedir. Bu sebeple *II no'lu Ek Protokole* taraf bir devlet bakımından dâhi gazeteciler sivil statüsündedir ve sivil olarak

⁸⁷ Cenevre Sözleşmeleri (1949) ortak 3. madde şu şekildedir: “Milletlerarası mahiyette olmayan bir silâhlı anlaşmazlığın Yüksek Akit Taraflardan birinin toprakları üzerinde çıkması halinde, anlaşmazlığa taraf teşkil edenlerden her biri, en az olarak, aşağıdaki hükümleri uygulamakla mükellef olacaktır:

1. Muhasamata doğrudan doğruya iştirak etmeyen kimseler, silâhlarını terkedendenler ve hastalık, yaralılık, meokûfluk veya herhangi bir sebeple muharebe dışında kalanlar, ırk, renk, din ve inanç, cinsiyet, doğum ve servet veya buna benzer herhangi bir kıstasa dayanan ve aleyhte görülen hiçbir tefrik yapılmadan insanî sûrette muamele göreceklendir.

Bu sebeple, yukarıda bahis konusu kimselere; aşağıdaki muamelelerin yapılması, nerede ve ne zaman olursa olsun, memnûdur ve memnû kalacaktır:

- a) Hayata, vücut bütünlüğüne ve şahsa tecavüz her nevi katil, sakatlanma, vahşice muamele, işkence ve eziyet,
 - b) Rehine almak,
 - c) şahısların izzet-i nefislerine tecavüz, bilhassa hakaretâmiz ve haysiyet kırıcı muâmeleler,
 - d) Medenî milletlerce elzem olarak tanınan adli teminatı hâiz nizâmî bir mahkeme tarafından önceden bir yargılama olmaksızın verilen mahkûmiyet kararları ile idâm cezalarının infazı.
2. Yaralı ve hastalar toplanacak ve tedavi edilecektir.

Milletlerarası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız insanî bir teşkilât, anlaşmazlık halinde taraflara hizmetlerini arzedebilecektir.

Anlaşmazlık halindeki taraflar, bundan başka; hususî anlaşmalar yolu ile işbu Sözleşmenin diğer hükümlerinin tamamını veya bir kısmını yürürlüğü getirmeye çalışacaklardır.

Yukardaki hükümlerin uygulanması anlaşmazlık halinde bulunan tarafların hukukî durumları üzerinde bir tesir icrâ etmeyecektir.”

⁸⁸ SAUL, s. 119.

muâmele görürler. Buna ek olarak gazeteciler, uluslararası insancıl hukukun sağladığı asgarî koruma standartlarından her durumda yararlanırlar. Ayrıca ne 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi ne de II no'lu Ek Protokol gazetecilere çatışma bölgesine erişim hakkı vermiştir.⁸⁹ Tüm bunlar dikkate alındığında uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda gazetecilere bahsedilen korumanın icrâ ettikleri görevin getirdiği tehlikelere kıyasla oldukça kısıtlı ve yetersiz olduğu mütalâa edilebilir.

C. Medya Araçlarına Yönelik Saldırlara Karşı Sağlanan Koruma

Askerî hedef niteliğinde olmayan her nesne sivil nesnedir.⁹⁰ Kural olarak sivil nesnelere, saldırı ve düşmanca fiiller açısından meşrû hedef olarak kabûl edilmemektedir. Savaşan taraflar düşmana yönelik her türlü silâhlı saldırı ve düşmanca faaliyetlerini yürütürken sivil unsurlar ile askerî unsurlar arasında ayırım gözetme yükümlülüğü altındadır. I no'lu Ek Protokol m. 52/1'de sivil nesnelere yönelik saldırılar yasaklanmıştır. Bu hüküm hem uluslararası hem de uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda geçerli bir örf ve âdet hukuku kuralıdır.⁹¹ Uluslararası insancıl hukuk kuralları kapsamında düşmanca davranış ve saldırılar yalnızca askerî unsur ve hedeflere yönelik gerçekleştirilmelidir.⁹² I no'lu Ek Protokol m. 52/2'de askerî hedef tanımlanarak, bu hedef dışındaki tüm hedefler sivil nesne ve unsurlar olarak kabûl edilmiştir. Bu hükme göre bir nesnenin "askerî hedef" sayılabilmesi için iki koşulu birlikte sağlaması gerekmektedir. Böylelikle, *sabit faktör* olarak da anılan ilgili nesnenin doğası, konumu, amacı veya kullanım şekli gereği askerî harekâta etkili bir katkıda bulunması ilk koşuldur; *değişken faktör* olarak da adlandırılan saldırı esnasındaki mevcut koşullar dikkate alındığında hedefin tamamen veya kısmen imhasının, ele geçirilmesinin veya etkisiz hâle getirilmesinin belirli bir askerî avantaj sağlamış olması ise ikinci koşulu teşkil etmektedir.⁹³ Bu iki koşulu karşılamayan bir hedefe yapılan saldırı, hedef askerî hedef niteliğinde olmadığından hukuka aykırı sayılacaktır. Tanımın ikinci kısmına göre, "askerî hedef" imha edilmesi o sırada mevcut koşullar bakımından "kesin bir askerî avantaj" sağlayan nesnelere sınırlıdır. Başka bir

⁸⁹ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 374; SAUL, s. 123.

⁹⁰ I no'lu Ek Protokol m. 52/1.

⁹¹ HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, s. 4-6; BALGUY-GALLOIS, s. 46-47.

⁹² SAUL, s. 112.

⁹³ SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 635; BALGUY-GALLOIS, s. 49.

deyişle, yalnızca belirsiz veya muhtemel avantajlar sunan saldırılar hukuka aykırıdır. Ancak, burada yer verilmiş olan kesin askerî avantaj sağlama hususu oldukça sübjektif nitelikte olup tespiti zordur. Kesin bir askerî avantaj sağlanması gerekliliği, hiçbir askerî amaca hizmet etmeyen nesneye saldırı düzenlemenin hukuka aykırı olacağı anlamına gelir.⁹⁴ Bir nesnenin askerî hedef olup olmadığı konusunda şüphe söz konusu olduğunda ise bu nesne, yapı veya eşya sivil kullanıma tahsis edilmiş kabûl edilir.⁹⁵

Bu hükümler ışığında gazeteciler ve medya kuruluşları tarafından basın ve yayın faaliyeti için kullanılan binalar, stüdyolar, vericiler, bilgi kaydını, işlenmesini ve iletimini sağlayan her türlü cihaz ve ekipmanlar da sivil nesne olarak kabûl edilecektir. Buna karşılık, bazı medya binaları hem askerî hem sivil amaçla kullanılabilir. Örneğin Belgrad'da Sırbistan'a ait bir radyo-televizyon yayını yapan tesisin 1999'da NATO uçakları tarafından bombalanması vakasında, sivil bir yayın organı binasının aynı zamanda Sırp ordusunun iletişim ve haber alma ağı olarak kullanılması söz konusu olmuştur. NATO, ilgili yayın organı binasının bu şekilde çifte-amaçlı kullanımının Sırp ordusuna etkili bir askerî katkı sağladığından ve yok edilmesi önemli bir askerî avantaj oluşturduğundan bahisle saldırı düzenlemiştir.⁹⁶ Buradan hareketle belirtmelidir ki, bir bölgedeki yapı, nesne ve kaynaklar yerine göre hem askerî amaçlarla hem de sivil veya kamusal amaçlarla kullanılabilir. Bunlara en bariz örnekler otoyollar, geçiş güzergâhları, köprüler, tren ve metro hatları, okul gibi kamu binalarıdır. Bunlara medya personelinin faaliyet gösterdiği yapı ve binalar da dâhildir.⁹⁷ Hem askerî hem sivil amaçla kullanılan nesnelere açısından bakıldığında askerî amaçlı kullanımın söz konusu olduğu müddet boyunca bu nesnelere askerî hedef olarak kabûl edilmesi gerektiği mü-talaâ edilebilir. Askerî amaçla kullanımın son bulunduğu andan itibaren bu hedefler sivil hedef hâline gelmektedir. Bu tür hem askerî hem de sivil kullanıma tahsis edilen nesnelere ilişkin saldırılar, *I no'lu Ek Protokol* m. 52/2'deki askerî hedef şartlarını sağlıyorsa, yapılan bir saldırının orantılılık ilkesi ile bağdaşması ve *I no'lu Ek Protokol* m. 57/3(c) hükmü gereği

⁹⁴ **BALGUY-GALLOIS**, s. 49.

⁹⁵ *I no'lu Ek Protokol*, m. 52/3. Ayrıca bkz. **SAUL**, s. 112.

⁹⁶ Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, 2000, paragraf 55. Ayrıca bkz. **SAUL**, s. 113; **DOST**, s. 188.

⁹⁷ **BALGUY-GALLOIS**, s. 49.

şartların elverdiği ölçüde etkin bir uyarı yapılması koşulları ile hukuka uygun olacaktır.⁹⁸ Görüldüğü üzere belirli durumlarda radyo ve televizyon binaları askerî hedef olarak kabûl edilebilecektir. Zîra korunan sivil-lerin ve nesnelere dokunulmazlığının mutlak olmadığı ifade edilmelidir. Bu çerçevede belirtilen nesnelere düşmanca amaçlar için kullanılması durumunda sivil nesnelere yönelik koruma sona erecektir. Askerî personel, ekipman veya malzeme barındıran veya muhasamata etkili bir katkı sağlayan ve herhangi bir şekilde statüleriyle bağdaşmayacak şekilde askerî amaçlarla kullanılan sivil nesnelere (gemiler, uçaklar, araçlar, binalar) meşrû hedef hâline gelecektir.⁹⁹

D. Gazetecilerin Yararlandığı Korumayı Ortadan Kaldıran Hâller

Uluslararası silahlı çatışmalarda uluslararası insancıl hukukun sağladığı koruma mutlak veya sınırsız nitelikte değildir. Silahlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilere tanınan sivil statüsüne yönelik korumayı ortadan kaldıran iki hâl söz konusudur. Bunlar, sivil kişilerin “muhasamata doğrudan katılması” (*direct participation in hostilities*) ve sivil statüsündeki kişilerin “casusluk” niteliğindeki faaliyetlerde bulunmasıdır.¹⁰⁰

Sivil kişiler, dolayısıyla gazeteciler, yalnızca askerî hedeflere yöneltilen düşmanca fiillere ve askerî operasyonlara karşı korunurlar. Sağlanan bu koruma savaş eylemlerinin askerî gereklilik ilkesi esas alınarak savaşan taraflar ve askerî hedeflerle sınırlı tutulması, sivil kişilerin ve sivil popülasyonun silahlı çatışmanın dışında tutulması esasına dayanır.¹⁰¹ Sivil kişiler, muhasamata doğrudan katılmadıkları müddetçe bu korumadan yararlanırlar.¹⁰² *I no’lu Ek Protokol* m. 52/3’te muhasamata doğrudan katılmaları durumunda ve bu süre boyunca gazetecilerin Protokol’ün sağladığı korumadan faydalanamayacakları düzenlenmiştir.¹⁰³ Aynı Protoko-

⁹⁸ BALGUY-GALLOIS, s. 50; BOSCH, s. 93.

⁹⁹ BALGUY-GALLOIS, s. 47.

¹⁰⁰ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 377.

¹⁰¹ OETER, Stefan, *Methods and Means of Combat*, FLECK, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 3rd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 187.

¹⁰² HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, Rule 6, s. 19.

¹⁰³ *I no’lu Ek Protokol* m. 51/3.

lün gazetecilerin korunmasına ilişkin 79. maddesinde gazetecilerin, “statülerini olumsuz etkileyecek eylemlerde bulunmadıkları müddetçe”¹⁰⁴ koruma altında oldukları düzenlenmiştir. Bu sebeple sivil kişiler, dolayısıyla gazeteciler, bu korumayı askıya alacak türden davranışlardan kaçınmak amacıyla “düşmanca eylemler”e (*hostile acts*) dâhil olmamalı, muharip gibi hareket etmemelidir.

Belirtilen maddelerde, muhasamata doğrudan katılım doğası ve amacı gereği düşman silâhlı kuvvetlerinin personeline ve teçhizatına somut zarar vermesi muhtemel savaş eylemlerini ifâde eder. Burada, muhasamata doğrudan katılım ve düşmanca davranış kavramlarının kapsamını net olarak belirlemek güçtür.¹⁰⁵ Bu kavramlara ilişkin spesifik bir tanım ortaya konulmamıştır.¹⁰⁶ Bunun yanında askerî personele zarar vermeyi veya askerî materyal, mühimmat ve ekipmanları yok etmeyi amaçlayan herhangi bir eylem muhasamata doğrudan katılım veya düşmanca davranış olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁷ Doğrudan katılım ifâdesi, gazeteciler açısından bakıldığında, bölgede seyahat etmek, röportaj yapmak,

¹⁰⁴ I no’lu Ek Protokol m. 79/2: “... *They shall be protected as such under the Conventions and this Protocol, provided that they take no action adversely affecting their status as civilians...*”

¹⁰⁵ Muhasamata doğrudan katılımın tespitine yönelik ICRC tarafından üç temel koşul ortaya konulmuştur ki, bunlar şu şekilde sıralanabilir:

I. İlgili hareketin, silâhlı çatışma taraflarından birinin askerî operasyon kabiliyetini veya askerî kapasitesini olumsuz yönde etkileyecek ya da doğrudan saldırıya karşı korunan kişi ve nesnelere üzerinde yaralanma, ölüm veya tahribata sebep olabilecek potansiyele sahip olmalıdır (*Zarar eşiği/threshold of harm*).

II. Bu hareket veya bu hareketin tamamlayıcı bir parçasını oluşturan koordineli bir askerî operasyon ile muhtemel zarar arasında doğrudan nedensel bir bağ olması gerekir (*Doğrudan nedensellik/direct causation*).

III. İlgili hareket silâhlı çatışma taraflarından birini desteklemek veya taraflardan birini zarara uğratmak amacıyla özel olarak tasarlanmış olmalıdır (*Çatışma ile ilişki/belligerent nexus*). Bkz: **MELZER**, Nils, *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law*, International Committee of the Red Cross (ICRC), Geneva, May 2009, p. 46.

Belirtilmelidir ki muhasamata doğrudan katılımın tespiti için ortaya konulan bu kriterler, ICRC’nin kavrama yönelik yorum ve tespitidir. Bu kriterlerin devlet uygulamasında ve öğretilerde genel kabul gördüğü söylenememektedir. Bkz: **CRAWFORD/DAVIES**, s. 13; **DOST**, s. 193; **LONGWORTH**, s. 455.

¹⁰⁶ **HENCKAERTS/DOSWALD-BECK**, Vol. 1: *Rules*, Rule 6, s. 22; **GEISS**, Robin, “The Protection of Journalists in Armed Conflicts”, *German Yearbook of International Law*, C. 51, 2008, s. 295; **CRAWFORD/DAVIES**, s. 15.

¹⁰⁷ **GASSER**, *The Journalist’s Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 373.

not, ses ve görüntü kaydı almak, fotoğraf çekmek gibi mûtat meslekî faâliyetleri kapsamamaktadır. Buna karşılık, gazetecinin, silâhlı çatışma taraflarından birine somut ve etkili bir askerî avantaj sağlamak amacıyla bilgi toplaması, teknik araçlarla dinleme faâliyeti yürütmesi, düşman askerinin yerini bildirmesi, bu gazetecinin sivil statüsünü kaybedip meşrû hedef hâline gelmesine sebep olabilecektir.¹⁰⁸

Muhasamata doğrudan katıldığı süre boyunca gazeteci, dokunulmazlığını kaybederek meşrû bir askerî hedef hâline gelmektedir. Gazetecinin düşman kuvvetlerce meşrû hedef hâline gelmesi çatışmalarda aktif rol aldığı süre boyunca devam eder.¹⁰⁹ Gazeteci, muhasamata doğrudan katılımını ve düşmanca davranışını sona erdirdiği andan itibaren sivil statüsünü tekrar kazanacaktır. Ancak sivil statüsündeki kişilerin muhasamata doğrudan katılması bu kişileri muharip yapmamaktadır. Bu nedenle düşmanca eylem niteliğindeki tüm fiiller ve askerî hedeflere verdikleri zararlar açısından cezaî sorumlulukları doğacaktır.¹¹⁰ Dolayısıyla, gazeteciler muhasamata doğrudan katıldıkları müddet boyunca ne “muharip ayrıcalığı”na (*combatant privilege*) sahip kabûl edilmekte ne de sivil olarak mütâlaa edilmektedir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, gazeteciler tarafından propaganda amaçlı içerik üretip yayılmasının muhasamata doğrudan katılma olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususudur. Tek başına, savaştan taraflardan biri lehine yapılan propaganda faâliyeti silâhlı çatışmalara doğrudan katılma olarak değerlendirilemez.¹¹¹ Karşı tarafın moral ve kararlılığını bozmak için psikolojik bir silâhlı olarak propagandaya başvurmak, bu faâliyeti yürüten gazeteciyi meşrû bir askerî hedef hâline getirmeyecektir.¹¹² Ancak buna bir istisna getirilmiştir. Genel kabûl gören görüşe göre insancıl hukukun ciddi ihlâllerini oluşturan şiddet eylemlerini işlemeye teşvik eden propaganda faâliyetleri yasaktır. Bu tür

¹⁰⁸ **BALGUY-GALLOIS**, s. 44.

¹⁰⁹ **GASSER**, Hans-Peter/**DÖRMANN**, Knut, Protection of the Civilian Population, **FLECK**, Dieter (editör), The Handbook of International Humanitarian Law, 3rd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 255.

¹¹⁰ **GASSER/DÖRMANN**, s. 256; **SASSOLI**, s. 357.

¹¹¹ **BALGUY-GALLOIS**, s. 51-52; **SAUL**, s. 111; **CRAWFORD/DAVIES**, s. 15; **DÜSTER-HÖFT**, s. 5.

¹¹² **BALGUY-GALLOIS**, s. 53.

faâliyetleri gerçekleştiren gazeteciler muhasamata doğrudan katılım sağlamış sayılmaktadır.¹¹³ Kişileri savaş suçları ve soykırım eylemleri işlemeye teşvik etmek savaş eylemi veya düşmanca davranış olarak kabûl edilmektedir. 1994 yılında Ruanda'da gerçekleştirilen soykırım ve savaş suçlarının yargılamasını yapmak üzere kurulan Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi *Radio Mille Coline* ve *Kangura* adlı iki yayın organından yapılan, diğer grup (*Tutsiler*) aleyhine savaş suçu niteliğindeki şiddet eylemlerini işlemeye, ayrımcılık ve soykırım suçlarını işlemeye teşvik eden propaganda yayınlarının savaş suçu oluşturduğuna hükmetmiştir.¹¹⁴ Dolayısıyla savaş suçu arz eden şiddet eylemleri ile soykırım fiillerini işlemeye teşvik eder şekilde propaganda faâliyeti yürüten gazeteciler sivil statüsünün sağladığı korumadan yararlanamayacaktır.¹¹⁵

Gazeteciler, görev gereği sıcak çatışma alanlarına çok yakın olabilmekte ve askerî birimler ile hareket edebilmektedir. Bu durumda da sivil statüsünün sağladığı korumayı etkisiz ve faydasız kılacak durumların oluşması söz konusu olmaktadır. Gazeteciler, sıcak çatışma alanlarına çok yakın çalışabilir veya bir askerî birimle seyahat edebilir, askerî bir araca binebilir ya da askerî üniformaya benzer giysiler giyebilir. Bu hâllerde gazeteciler sivil olarak yasal koruma haklarını kaybetmez, ancak böyle bir korumanın artık fiilen mümkün olmadığı söylenebilir. Zîra, askerî birlikler veya araçlar, düşman kuvvetler tarafından saldırı düzenlenebilecek askerî hedeflerdir.¹¹⁶ Burada, savaşan taraf silâhlı saldırıları düzenlerken askerî hedefler ile sivil unsurları ayırt etme yükümlülüğü altındadır.¹¹⁷ Ancak savaş muhabirlerine veya ilişkili gazetecilere yönelik uygulamalarda görüldüğü üzere bu sivil unsurlar askerî birim, araç ve hedeflerle çok yakın veya birlikte hareket edebilmektedir. Askerî hedeflerin sivil unsurlara yakınlığı sebebiyle bir saldırı durumunda sivillere, sivil bina ve

¹¹³ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 382; BALGUY-GALLOIS, s. 53.

¹¹⁴ *The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, International Criminal Tribunal for Rwanda, Case No. ICTR-99-52-T, Judgement of 3 December 2003*, s. 325. Ayrıca bkz. ODORA, Alex Obote, "Criminal Responsibility of Journalists under International Criminal Law: The ICTR Experiences", *Nordic Journal of International Law*, C. 73, 2004, s. 308-309.

¹¹⁵ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 382.

¹¹⁶ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 374.

¹¹⁷ I no'lu Ek Protokol m. 51/4

nesnelere yönelik dolaylı zararlar ve can kayıpları oluşabilmektedir. Bu tür dolaylı zararlara sebep olan saldırılar “somut” ve “doğrudan” bir askerî avantaj sağlamıyorsa ayırım gözetme ilkesine aykırılık teşkil eder.¹¹⁸ Buna göre, doğrudan ve somut bir askerî avantaj sağlaması durumunda gazetecilerin varlığı askerî hedeflere yönelik saldırılara engel teşkil etmemektedir. Bu sebeple gazeteciler ve siviller açısından, sıcak çatışma noktalarına çok yakın olmak veya doğrudan sıcak çatışma bölgesinin içinde askerî personelle birlikte hareket etmek ciddi bir risk oluşturmaktadır. Bu durumlarda faâliyet gösteren gazeteciler bu durumun getirdiği risk ve tehlikeleri göze almak durumundadır. Bu tür durumlarda gazeteciler düşman kuvvetler tarafından askerî hedeflerle karıştırılarak silâhlı hedef hâline gelebilecekleri gibi askerî hedeflere yönelik saldırılar sebebiyle “dolaylı zararlara/yansıma kayıplara” (*collateral damage/incidental loss*) uğrayabilmektedir. Görüldüğü üzere sivillere yönelik dokunulmazlık mutlak değildir ve insancıl hukukta hiçbir hüküm gazetecilere diğer sivillerden daha fazla koruma sağlamamaktadır.¹¹⁹

Uygulamada gazeteciler silâhlı çatışmalar esnasında alternatif koruma yollarına başvurabilmekte, güvenlik gerekçesiyle silâh taşıyabilmekte hatta silâhlı korumalar eşliğinde hareket edebilmektedirler.¹²⁰ Güvenlik gerekçesiyle silâh taşıması ve silâhlı koruma bulundurması bir gazeteciyi askerî hedef hâline getirmeyecektir. Burada silâhlı korumalar, muharip veya çatışma tarafı değildir. Kişi ancak bir düşmanca eylem gerçekleştirirse veya muhasamata doğrudan katılırsa sivil dokunulmazlığını

¹¹⁸ Silâhlı çatışmalarda meşrû askerî hedeflere yönelik saldırılar sivil halka ve sivil nesnelere yönelik kaçınılmaz dolaylı zarar veya yansıma kayıplara sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple çatışma tarafları saldırı ve operasyonlarını gerçekleştirirken orantılılık ilkesine uygun hareket etme yükümlülüğü altındadır. Dikkat edilmelidir ki sivil hedeflere yönelik doğrudan ve kastî saldırılar uluslararası insancıl hukukta yasaktır. Askerî operasyon ve saldırılar yalnızca askerî hedeflere yönelik gerçekleştirilmelidir. Buna karşılık, sivillere ve sivil nesnelere yönelik dolaylı zararlara sebep olması muhtemel saldırılar açısından gözetilmesi gereken temel ilke, bu saldırı ile sağlanacak askerî avantajın, sivil nesnelere yönelik muhtemel zarara nazaran daha ağır basmasıdır. Başka bir ifâdeyle sivil kişilere ve nesnelere yönelik doğacak tahmini kaybın veya zararın, saldırının sağlayacağı somut ve doğrudan askerî avantaja nazaran aşırı nitelikte olmaması gerekir. (Orantılılık İlkesi) Silâhlı çatışmalarda dolaylı zarar kavramına ve saldırılarda orantılılık ilkesinin uygulanmasına ilişkin bkz: **HENCKAERTS/DOSWALD-BECK**, Vol. 1: Rules, s. 46 vd; **OETER**, s. 195. Ayrıca bkz. *I no’lu Ek Protokol* m. 51/5(b) ve m. 57/2 (a).

¹¹⁹ **SAUL**, s. 111.

¹²⁰ **DÜSTERHÖFT**, s. 15.

kaybedebilir. Buna rağmen, silâhlı çatışma bölgelerinde silâh taşımak veya silâhlı korumalarla hareket etmek bu kişilerin muharip zannedilmesi ve saldırı hedefi haline gelmeleri riskini beraberinde getirmektedir.¹²¹ Ayrıca gazetecilerin silâh taşınması savaşan taraflarca tehdit olarak görülmelerine, hattâ silâh taşımamasına rağmen diğer basın mensuplarının da tehdit olarak görülmeye başlamasına sebep olabilir.¹²²

Gazetecilerin haksız bir askerî saldırıya maruz kaldığında meşrû müdâfaaya başvurma hakkının olup olmadığı da ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur. Muhasamata katılmaya karar veren ve askerî operasyonlarda doğrudan rol alan gazeteciler bu süreç zarfında sivil statüsünün korumasını kaybettiklerinden bu kişiler için meşrû müdafaa hakkından zaten bahsedilemez.¹²³ Buna karşılık, askerî kuvvetler tarafından kasten ve hukuka aykırı bir şekilde saldırıya uğrayan bir gazetecinin, kendisini böyle bir saldırıdan korumak amacıyla gerekli ve orantılı bir kuvvet kullanabileceği kabûl edilebilir.¹²⁴

Gazetecilerin sivil statüsünü kaybetmesine sebep olan bir diğer durum ise “casusluk” olmaktadır. Düşman kuvvetlerin kontrolündeki bölgede gizlice, kılık değiştirerek veya sahte beyan ve iddialarla kimliğini gizleyerek bilgi toplayan veya bilgi toplama teşebbüsünde bulunan kişiler “casus” olarak tanımlanır. Casuslara yapılacak muameleyi düzenleyen *Ino’lu Ek Protokol* m. 46 bir casus tanımı yapmadığı gibi casusluk faaliyetinin ne olduğuna ilişkin bir açıklamaya da yer vermemiştir. Ancak *Lieber Kodu* ve *La Haye Düzenlemelerinde* casus tanımı ortaya konulmuştur.¹²⁵ Bu tanımların ortak noktası özellikle kişinin bilgi toplama ve istihbarat faaliyetini kılık değiştirerek veya sahte, gizli bir görüntü, kimlik ile gerçekleştirmesidir. Bu sebeple özellikle düşman kontrolündeki bölgelere bilgi toplamak amacıyla kendi üniformasıyla sızmaya çalışan muharipler

¹²¹ DÜSTERHÖFT, s. 16.

¹²² GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 377.

¹²³ SAUL, s. 112.

¹²⁴ SAUL, s. 112.

¹²⁵ Lieber Kodu, m. 88: “Casus, düşmana iletmek amacıyla **gizlice, kılık değiştirerek veya sahte beyanlarla bilgi sağlayan** kişidir...”. SCHINDLER/TOMAN, s. 13. 1907 tarihli Kara Savaşındaki Kural ve Örlere Dâir IV no’lu La Haye Sözleşmesi, m. 29: “Bir kişi ancak, **gizli bir şekilde veya sahte beyanlarla hareket ederek, savaşan taraflardan birinin operasyon bölgesinde, düşman tarafa iletmek amacıyla bilgi elde ettiğinde** ya da elde etmeye çalıştığında casus olarak kabul edilebilir”.

casus olarak kabûl edilmezler.¹²⁶ Casusluğun bir diğer unsuru ise casusluk faaliyetlerinin düşman kontrolündeki bir bölgede gerçekleştiriliyor olmasıdır.¹²⁷ Kendi silâhlı kuvvetlerinin olduğu bölgelerde savaş açısından önemli stratejik verileri toplamak amacıyla gözlem, araştırma ve soruşturma yapan muharıpler veya silâhlı kuvvetler mensupları casus olarak nitelendirilemez ve bu nedenle casus muamelesi görmemelidir.¹²⁸ Silâhlı kuvvetlerden biri adına casusluk faaliyeti yürüten gazeteciler, sivil statüsünün sağladığı korumayı kaybeder.¹²⁹ Böylelikle, *IV. Cenevre Sözleşmesi*'nin sağladığı özel koruma hükümlerinden faydalanamaz. Ancak casusluk yaparken düşman kuvvetler tarafından yakalanan gazeteciler âdil yargılanma hakkına sahiptir¹³⁰ ve en temel garantileri sağlayan *I no'lu Ek Protokol* m. 75'in sağladığı korumadan faydalanırlar.

III. GAZETECİLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN HUKUKÎ REJİMİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK GİRİŞİMLER

A. Gazetecilerin Korunmasına Yönelik Uluslararası Bir Sözleşme Oluşturulmasına İlişkin Çabalar

Silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin korunmasına yönelik bir uluslararası sözleşme hazırlama fikri BM Genel Kurulu'nun 2673 sayılı kararı ile resmî olarak gündeme gelmiştir.¹³¹ BM Genel Kurulu bu kararıyla *Ekonomik ve Sosyal Konsey* vasıtasıyla *İnsan Hakları Komisyonu* tarafından bir taslak metin oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Bu süreç neticesinde 1975 tarihli *Silâhlı Çatışma Bölgelerinde Tehlikeli Görevlerde Bulunan Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler Metni* oluşturulmuştur.¹³² Oluşturulan bu taslak metin BM Genel Kurulunun talebi ile 20 Şubat 1974'te Cenevre'de başlayan Uluslararası İn-

¹²⁶ HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1, s. 380.

¹²⁷ *I no'lu Ek Protokol*, m 46/2. Ayrıca bkz. HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1, s. 380.

¹²⁸ SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 562.

¹²⁹ DÜSTERHÖFT, s. 10.

¹³⁰ HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, s. 118.

¹³¹ A/RES/2673 (XXV), 9 December 1970. Ayrıca, bkz. PILLOUD, C., "Protection of Journalists on Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict", *International Review of the Red Cross*, C. 11, S. 118, 1971, s. 3; GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 370.

¹³² Draft United Nations Convention on the Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, 1 August 1975, UN Doc. A/10147, Annex 1.

sancıl Hukukun Geliştirilmesine İlişkin Diplomatik Konferans bünyesinde oluşturulan *ad hoc* çalışma grubu tarafından incelenmiştir.¹³³ Gazetecilerin silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde korunması konusunu inceleyen çalışma grubu, BM Genel Kurulunun talebi bağlamında yorum ve düzeltmelerde bulunmak yerine farklı bir teklif sunmuştur. *Ad hoc* çalışma grubu nihaî raporunda gazetecilerin korunmasına yönelik ayrı bir uluslararası metin oluşturmak yerine bu hususun hâlihazırda uluslararası insancıl hukukun geliştirilmesine ilişkin hazırlanan *Ek Protokol*'ün bünyesine dâhil edilmesi önerisinde bulunmuştur.¹³⁴ Bu öneri üzerine konferansta görüşülen bu hüküm 1977 tarihli *I no'lu Ek Protokol*'ün 79. maddesini oluşturmuştur.¹³⁵ *I no'lu Ek Protokol*'de yapılan bu düzenleme, konunun incelenmesini isteyen BM Genel Kurulu tarafından da yeterli bir çözüm olarak görülmüş, dolayısıyla uluslararası sözleşme çalışmaları devam ettirilmemiştir.¹³⁶

Gazetecilerin silâhlı çatışmalarda korumasına ilişkin bir uluslararası sözleşme hazırlanması konuya dâir yazılı ve teâmülî uluslararası hukuk kurallarını toplu ve sarîh şekilde bir metinde toplaması açısından faydalı olabileceği mütalâa edilebilir. Özellikle uluslararası ve uluslararası olmayan silâhlı çatışmaları kapsayan; savaş muhabiri ve bağımsız gazetecilere yönelik hükümleri tutarlı bir şekilde ortaya koyan bir belgenin oluşturulması fikri câzip görünmektedir.¹³⁷ Zîra, silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilere ilişkin düzenlemelerin tek bir belgede toplanması konuya ilişkin belirsizliklerin giderilmesi açısından önemlidir. Buna karşılık, böyle bir uluslararası sözleşmenin *Cenevre Sözleşmeleri* (1949) ve *I no'lu Ek Protokol*'ün sağladığı korumadan daha etkili

¹³³ SAPIENZA, Rosario, "The International Protection of Journalists", The Italian Yearbook of International Law C. 5, S. 1, 1980, s. 140; DÜSTERHÖFT, s. 9.

¹³⁴ Official Reports of Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of the International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts, Vol. X, **Report of the Ad Hoc Working Group on the Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions**, CDDH/I/237, s. 75-76. [<https://www.legal-tools.org/doc/0b7e5f/pdf/>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

¹³⁵ GASSER, The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions, s. 370.

¹³⁶ "Respect for Human Rights in Armed Conflicts", A/RES/3500 (XXX), 15 December 1975.

¹³⁷ HESSEL, Daniel, "The Pen and the Sword: International Humanitarian Law Protections for Journalism", Yale Journal of International Law, C. 41, S. 415, 2016, s. 450; DÜSTERHÖFT, s. 17.

bir sonuç doğuracağı şüphelidir. BM'nin taslak maddeler metni incelendiğinde, gazetecilerin korunmasına yönelik hükümlerin hâlihazırda uluslararası insancıl hukuk metinleri ile sağlanan korumadan farklı bir şey getirmediği gözlenmektedir.¹³⁸ Kaldı ki, silâhlı çatışmalar esnasında gazetecilere yönelik şiddet eylemleri ve saldırı fiilleri ekseriyetle bir hukukî korumanın yokluğu sebebiyle değil, mevcut hukukun ihlâlî şeklinde gerçekleşmektedir. Uluslararası insancıl hukuk temel metinlerinden bağımsız bir uluslararası sözleşmenin, daha fazla karışıklığa ve gazetecilerin daha fazla tehlikeye maruz kalmasına sebep olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.¹³⁹ Buna ek olarak uluslararası sözleşmeler hukuken bağlayıcı metinler olduğundan, devletlerin bu tür bir bağlayıcı metni ne ölçüde olumlu karşılayacakları ve ne kadarının bu belgeye taraf olacağı ayrı bir muammâdır. Bu açıdan bakıldığında hukuken bağlayıcı olmayan uluslararası metinler devletler tarafından daha olumlu karşılanabilmekte ve küresel anlamda gazetecilerin korunmasında daha etkili olabilmektedir.¹⁴⁰

B. Gazetecilere Yönelik Özel Statü Sağlanması

Uluslararası insancıl hukuk bağlamında silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin korunmasına ilişkin tartışılan bir diğer çözüm yolu gazetecilere özel statü sağlanmasıdır.¹⁴¹ Uluslararası insancıl hukuk bağlamında özel statü sahibi sınıflar tıbbî personel (*medical personnel*)¹⁴², din adamları (*religious personnel*)¹⁴³, sivil savunma

¹³⁸ 1975 tarihli *Silâhlı Çatışma Bölgelerinde Tehlikeli Görevlerde Bulunan Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler Metni*, sözleşme metni kapsamında "gazeteci (*journalist*)" teriminin tanımını ve kapsamını açık biçimde ortaya koyması açısından önemli olmakla birlikte gazetecilere yönelik mevcut hukukî korumadan (özellikle 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek Protokolleri kapsamında düzenlenen hükümlerden) farklı bir düzenleme getirmemektedir. Bkz: GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 379.

¹³⁹ CRAWFORD/DAVIES, s. 7.

¹⁴⁰ DÜSTERHÖFT, s. 17.

¹⁴¹ GEISS, s. 313, 314; SAUL, s. 124; CRAWFORD/DAVIES, s. 5-7; GROSSMAN, s. 163.

¹⁴² Görevi gereği her türlü sağlık hizmeti sağlayan personeldir. Tıbbî personel sivil olabileceği gibi silâhlı kuvvetlere bağlı askerî sağlık personeli de olabilir. Tıbbî personele sağlanan özel koruma statüsü için bkz: KLEFFNER Jann K, *Protection of the Wounded, Sick and Shipwrecked*, FLECK, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 340-365; ÇAMYAMAÇ/ÇINARLI, s. 413-424. Ayrıca bkz. DINSTEIN, s. 147; HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, Rule 25, s. 79.

¹⁴³ Din adamlarına sağlanan özel koruma statüsünün kapsamı ve mahiyeti için bkz: WILSON, Robert R, "Status of Chaplains with Armed Forces", *American Journal of*

personeli (*civil defence personnel*)¹⁴⁴ ve insanî yardım personeli (*humanitarian aid personnel*)'dir¹⁴⁵.

Gazeteciler, habercilik faâliyeti kapsamında silâhlı çatışma bölgelerinde doğrudan edindikleri bilgi, kayıt ve tanıklıkları kamuoyu ile paylaşmaktadır. Gazetecilerin yürüttüğü faâliyetler, uluslararası toplumun ilk elden bilgiye ulaşımını sağlaması açısından kamu yararına hizmet etmektedir. İlâveten silâhlı çatışma alanlarında tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler, bu görevlerini savaşın getirdiği doğrudan veya dolaylı her türlü tehlikeye maruz kalarak gerçekleştirmektedir.¹⁴⁶ Buna binâen, medyanın silâhlı çatışmalardaki kritik rolü yadsınamaz. Bu durum silâhlı çatışma bölgelerinde görev yapan gazetecilere, diğer özel koruma statüsüne sahip sınıflar gibi özel statü sağlanması düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Buna karşılık, özel statü sağlanan kişiler yukarıda belirtildiği üzere sınırlı sayıda olup doğrudan savaş mağdurları, hasta ve yaralılar ile sivil halkın âcil ve hayatî ihtiyaçlarını, din adamları bağlamında da manevî ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faâliyet yürütmektedir. Dolayısıyla özel statü sahibi bu kişilerle karşılaştırıldığında gazetecilerin yaptığı habercilik faâliyetinin, özellikle savaş mağdurları ve siviller için tıbbî personelin sağladığı temel hizmet kadar kritik olmadığı belirtilebilir.¹⁴⁷ Aynı şekilde, silâhlı çatışma bölgelerinde faâliyet gösteren insanî yardım personelinin de özel olarak korunması ve gözetilmesinde sivillerin, hasta ve yaralıların doğrudan somut çıkarı bulunmaktadır.¹⁴⁸

Öğretideki kimi yazarlara göre, gazetecilere yönelik yeni bir özel koruma statüsünün ihdâs edilmesi özel statü sağlanan diğer kişilere yönelik korumayı da olumsuz etkileyecektir. Bu itibarla, özel statü sağlanan

International Law, C. 37, S. 3, 1943, s. 490-494; KUMAR Nilendra, Religious Personnel, FLECK, Dieter (editör), The Handbook of International Humanitarian Law, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 419-432. Ayrıca bkz. DINSTEIN, s. 148; HENCKAERTS/DOSWALD-BECK, Vol. 1: Rules, Rule 27, s. 88.

¹⁴⁴ Sivil savunma personeline yönelik daha ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz: JAKOVLJEVIC, Bosko, New International Status of Civil Defence. As an Instrument for Strengthening the Protection of Human Rights, The Hague: Martinus Nijhoff, 1982. Ayrıca bkz: SASSOLI, s. 379; DÜSTERHÖFT, s. 9.

¹⁴⁵ GASSER/DÖRMANN, s. 263-264.

¹⁴⁶ DÜSTERHÖFT, s. 18.

¹⁴⁷ MUKHERJEE, Amit, "International Protection of Journalists: Problems, Practice, and Prospects", Arizona Journal of International ve Comparative Law, C. 11, S. 2, 1994, s. 346; GASSER, s. 380.

¹⁴⁸ GASSER/DÖRMANN, s. 257, 263.

kişilerin listesi büyüdükçe, özel statünün gerektirdiği korumanın zayıflayacağı düşünülmektedir.¹⁴⁹ Özellikle, tıbbî personelin sahip olduğu özel koruma benzeri korumanın başka sınıflara tanınması bu özel koruma statülerinin değerini düşürebilecek ve böylelikle silâhlı çatışma bölgelerinde bulunan sağlık personelinin sahip olduğu ayrıcalıklı konumu olumsuz etkileyebilecektir.¹⁵⁰ Silâhlı çatışmaların yürütülmesi esnasında özel koruma statüsü sahibi kişiler silâhlı çatışma taraflarınca ayrıca gözetilmektedir. Buna binâen, özel statü sağlanan sınıfların sayısının artması, silâhlı çatışmaların yürütülmesinde özellikle ayırım gözetme ilkesinin uygulanması açısından ayrı bir zorluk oluşturup karışıklığa sebep olabilecektir.¹⁵¹

C. Koruyucu Amblem Kullanılması

I no'lu Ek Protokol henüz tasarı aşamasında tartışılırken gazetecilerin korunmasına ilişkin 79. madde metnine eklenmek üzere silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin belirli bir mesafeden açıkça görülebilen koruyucu bir amblem takmalarını zorunlu kılan bir hüküm konulması teklifinde bulunulmuştur. Ancak bu teklif birçok delege tarafından kabûl görmemiştir. Böyle bir düzenleme gazetecileri daha göze çarpar ve görünür kılacağı, gazetecileri daha tehlikeli bir konuma yerleştireceği sebebiyle reddedilmiştir.¹⁵² Gazetecilerin korunması üzerine çalışan STK'lardan *Press Emblem Campaign*, 2004 yılında uluslara-

¹⁴⁹ GASSER, *The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions*, s. 380; BALGUY-GALLOIS, s. 41; LISOSKY, J. M./HENRICHSEN, J., "Don't shoot the messenger: prospects for protecting journalists in conflict situations", *Media, War and Conflict*, C. 2, S. 2, 2009. s. 134; DÜSTERHÖFT, s. 18; LEVIN, s. 240.

¹⁵⁰ SAUL, s. 124.

¹⁵¹ DÜSTERHÖFT, s. 18.

¹⁵² SANDOZ/SWINARSKI/ZIMMERMANN, s. 919. Gazetecilerin silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazetecilerin korunmasına ilişkin I no'lu Ek Protokol m. 79 hükmü, 1974'te Cenevre'de başlayan Uluslararası İnsancıl Hukukun Geliştirilmesine İlişkin Diplomatik Konferans bünyesinde oluşturulan I. Komisyon tarafından kabul edilerek metne eklenmiştir. Bu bağlamda *I no'lu Ek Protokol*'ün hazırlık çalışmaları sırasında I. Komisyon'da yapılan tartışmalar kapsamında gazetecilerin uzaktan ayırt edilmelerini kolaylaştıracak koruyucu bir amblem belirlenmesi görüşü de ortaya atılmış; ancak bu görüş ayırt edici işaretlerin artışının mevcut amblemlerin koruyucu değerini zayıflayacağı endişesini beraberinde getirmiştir. Bu sebeple koruyucu amblem belirlenmesine ilişkin teklif komisyon üyelerinin çoğunluğunca reddedilmiştir. Bkz. KALSHOVEN, Frits, *The Law of Warfare*, Leiden: A. W. Sijthoff, 1973, s. 78; BUJARD, s. 288.

rası kamuoyuna savaş alanlarında gazetecilerin ayırt edilebilmesini kolaylaştırmak amacıyla uluslararası tanınan bir sembol belirleme teklifinde bulunmuştur.¹⁵³ Bu teklif, ortak bir amblem belirlemenin gazetecilere ek bir koruma sağlayıp sağlamayacağı üzerinde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Hâlihazırda silâhli çatışma bölgelerinde görevli gazeteciler, hukuken bir zorunluluk olmadığı hâlde kendi medya organlarının işaret ve amblemlerini veya basın mensubu olduklarını belli edecek işaretleri kullanabilmektedir.¹⁵⁴ Ayırt edici amblemlerin kullanılması gazetecilerin kimliklerinin uzaktan anlaşılır ve belirgin olması açısından bir avantaj sağlayabilecektir. Aynı şekilde bu amblemler, gazetecilerin kamera vb. medya araçlarının silâh ve askerî teçhizatlarla karıştırılmaması veya kullandıkları taşıtların askerî araçlar ile karıştırılmaması açısından önemi hâizdir.¹⁵⁵ Ancak bu tür bir amblemin görünür şekilde kullanılmasının zorunlu kılınması, gazetecileri daha fark edilebilir kılmak suretiyle iyiniyetli olmayan silâhli unsurların hedefi hâline de getirebilecektir.¹⁵⁶ Gazetecilere yönelik kastî saldırıların da sıkça yaşanması sebebiyle ayırt edici ve görünür amblemlerin giyilmesi, yerine göre gazeteciler için daha büyük bir tehlike oluşturabilmektedir.¹⁵⁷ Amblem giymemek gazetecilere sivil statünün sağladığı hukukî korumayı ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıca, gazetecilerin amblem giymesinin de sağlanan korumayı kuvvetlendireceği söylenememektedir. Bu itibarla, gazetecilerin koruyucu amblem kullanması, kastî olmayan ve dolaylı nitelikteki saldırılardan korunması ve iyiniyetli taraflarca onların gözetilmesi açısından önemli olmakla beraber,

¹⁵³ LISOSKY/HENRICHSEN, s. 138. Konuya ilişkin bir uluslararası sözleşme yapılması teklifi çerçevesinde PEC Sitesinde önerilere de açık yer verilen Taslak Sözleşmenin 7'nci maddesi ikinci fıkrası uyarınca gazeteciler için koruyucu amblemin basın anlamına gelen "press" kelimesini oluşturan harflerin kavuniçi bir çember içerisinde büyük ve koyu olarak yazılması şeklinde târif edilmiştir. Bkz. [<https://www.pressemb-lem.ch/draft-convention>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024). Bunun öncesinde *Silâhli Çatışma Bölgelerinde Görevlendirilen Gazetecilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler Metni*'nin (1975) 9. maddesinde uzaktan görünür şekilde gazetecinin sol koluna takılacak altın renginde bir çember içinde büyük kalın siyah "P" harfinin bulunduğu amblem önerisi söz konusu edilmiştir. Bu amblemin Cenevre'de başlayan *Uluslararası İnsancıl Hukukun Geliştirilmesine İlişkin Diplomatik Konferanslarda* tartışıldığı belirtilmektedir. Bkz. BUJARD, s. 288.

¹⁵⁴ SAUL, s. 124.

¹⁵⁵ KALSHOVEN, *The Law of Warfare*, s. 78; DÜSTERHÖFT, s. 20.

¹⁵⁶ LEVIN, s. 246-247.

¹⁵⁷ GASSER, s. 371.

doğrudan ve kastî saldırılar açısından beklenen somut etkiyi sağlayamayacaktır. Bu nedenle genel kanâat, koruyucu amblemlerin kullanılması-nın gazetecilerin kendi takdirine bırakılması gerektiği yönündedir.¹⁵⁸

SONUÇ

Silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler açısından gazetecilik, küresel anlamda en tehlikeli mesleklerden biri olarak görülmektedir. Bunun yanında, bu gazetecilerin yürüttüğü habercilik faâliyeti uluslararası kamuoyunun silâhlı çatışmaya yönelik her türlü bilgiye ilk elden ve bağımsız kaynaklardan ulaşmasını sağlamaktadır. Özellikle, insan hakları ihlâllerine ve savaş suçlarına tanıklık edilmesi, bu ihlâllerin kayıt altına alınması ve uluslararası kamuoyuna sunulması açısından silâhlı çatışma bölgelerindeki gazeteciler yeri doldurulamaz bir görev icrâ etmektedir. Bunun yanında, medya araçlarının gelişmesi ve dijitalleşmesi ile bağımsız medya kuruluşlarının faâliyetlerine duyulan uluslararası ilgi artmıştır. Bu durum aynı zamanda hükûmetlerin ve silâhlı kuvvetlerin medyanın sahip olduğu güce yönelik korku ve endişelerini de arttırmıştır. Böylece, silâhlı çatışma bölgelerinde tehlikeli görevlerde bulunan gazeteciler çatışma tarafı silâhlı kuvvetler ve hükümet-dışı silâhlı gruplar tarafından sıklıkla tehdit olarak algılanabilmekte, saldırı ve düşmanca eylemlerin hedefi olabilmektedir. Özellikle son yıllarda silâhlı çatışmalarda gazetecilerin doğrudan hedef alınmasına, ortadan kaybolmasına, her türlü işkence ve kötü muameleye tâbi tutulmasına yönelik vakalar artarak devam etmektedir. Pratik düzlemde durum böyle iken bu çalışma kapsamında konunun hukukî ve teorik düzlemdeki güncel durumu incelenmiştir.

Jus in Bello bağlamında, silâhlı çatışmalarda habercilik faâliyetinde bulunan gazeteciler, silâhlı çatışmalarda doğrudan, aktif rol almadıkları müddetçe, sivil statüsündedir ve sivil unsurlara sağlanan korumadan faydalanırlar. Böylelikle gazeteciler, silâhlı saldırıların, her türlü düşmanca eylemin ve misilleme amaçlı yapılan saldırıların hedefi yapılamaz. Gazetecilere yönelik sivil hedef- askerî hedef ayrımı gözetilmeksizin yapılan saldırılar savaş suçu niteliğindedir. Buna karşılık, silâhlı kuvvetlere akredite olarak faâliyet yürüten “savaş muhabiri” sınıfı *III. Cenevre Sözleşmesi* çerçevesinde savaş esiri statüsüne sahip iken savaş bölgelerinde

¹⁵⁸ SAUL, s. 126; DÜSTERHÖFT, s. 27; DOST, s. 199. Aksi görüş için bkz. RATHNAYAKE, s. 71.

tehlikeli görevlerde bulunan “bağımsız gazeteci” sınıfı savaş esiri statüsünü hâiz değildir. Burada, *Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller* kapsamında yapılan savaş muhabiri-bağımsız gazeteci ayrımının hukukî ve pratik düzlemde karışıklığa sebep olduğunu belirtmek gerekir. Öncelikle, bu iki sınıfın da silâhlı çatışma bölgelerinde profesyonel meslekî görevlerde bulunan gazeteciler olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle, bu ayrımın ortadan kaldırılması ve uluslararası insancıl hukuk temel metinlerinde gazetecilere yönelik hükümlerin tek bir statüde düzenlenmesi daha isabetli olacaktır. En azından, savaş muhabirleri için düzenlenen savaş esiri statüsünün, bağımsız gazetecilere de tanınması gazetecilerin tamamına yönelik hukukî korumayı yeknesak ve kuşatıcı hâle getirecektir.

Ek olarak silâhlı çatışmalar bağlamında uygulanacak uluslararası hukuk kuralları açısından gazeteci kavramının resmî ve genel bir tanımının bulunmaması da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. *Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokollerinde* ayrıca hükme bağlanan sınıflardan biri olmasına rağmen “gazeteci” sınıfının tanımı ve kapsamı belirtilmemiştir. Burada belirtilmelidir ki, hem savaş muhabirleri hem de bağımsız gazetecilerden bahsedilirken faâliyetlerini bir basın kuruluşuna bağlı olarak yürüten profesyonel gazeteciler kastedilmektedir. Bu durum özellikle, aslî mesleği gazetecilik olmasına karşın herhangi bir basın kuruluşu bünyesinde çalışmayan ancak silâhlı çatışma bölgelerinden bilgi toplayıp dijital medya kanallarında oluşturdukları hesaplar vasıtasıyla bu bilgileri paylaşan kişiler açısından belirsizlik oluşturmaktadır. Zira, bu kimseler meslekî donanım ve beceriye sahip olması sebebiyle sivil sosyal medya kullanıcılarından ayrılmasına rağmen bir basın kuruluşu bünyesinde çalışmıyor olması sebebiyle Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller bağlamında gazeteci olarak da görülememektedir. Dolayısıyla, “silâhlı çatışmalarda tehlikeli görevlerde bulunan gazeteci” kavramının kapsamına kimlerin dâhil edildiği konusundaki belirsizliğin de giderilmesi açısından resmî bir gazeteci tanımının yapılması gerekmektedir.

Bir uluslararası sözleşme ihdas edilmesi fikri, gazetecilerin uluslararası silâhlı çatışmalarda korunmasına ilişkin mevcut hukukî rejimin tek bir belgede kodifiye edilmesi açısından önemlidir. Buna karşılık, gazetecilerin korunmasına dair hükümlerin silâhlı çatışmalar hukukunun temel metinlerinde, diğer süjelere yönelik kurullarla birlikte düzenlenmesi fikri öğretilerde ağır basmaktadır ve nitekim BM bünyesinde hazırlık çalışmalarına başlanan uluslararası sözleşme, I no’lu Ek Protokolde yapılan düzenleme sonrası rafa kaldırılmıştır. Kaldı ki ayrı bir uluslararası sözleşmenin

pratikte, gazetecilerin korunmasına yönelik mevcut uluslararası hukuk normlarından daha etkili sonuçlar doğuracağı da oldukça tartışmalıdır. Zira silâhlı çatışmalarda gazetecilerin hedef alınması, kasıtlı olmayan ve dolaylı zararlar hariç tutulursa, hukukî korumanın yetersizliğinden ziyâde mevcut hukukun etkin uygulanmamasından ve kasten ihlâl edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Gazetecilere yönelik korumanın güçlendirilmesine dâir bir diğer teklif ise silâhlı çatışma bölgelerindeki gazetecilere özel hukukî statü sağlanmasıdır. Özel hukukî statü fikri, gazetecilerin silâhlı çatışmalardaki kritik rolü sebebiyle diğer özel statü sahibi sınıflar gibi *ad hoc* bir statüyle korunmasını esas almaktadır. Böylece gazeteciler, silâhlı çatışma bölgelerindeki tıbbî personel ve din adamları gibi özel bir hukukî statüye ve gazetecilere özgü, ayırt edici bir ambleme sahip olacaklardır. Özel statü sağlanması gazetecilere ilişkin savaş muhabiri-bağımsız gazeteci ayrımının ortadan kaldırılması ve tek bir sınıf olarak düzenleme yapılmasını da sağlamaktadır. Ancak burada belirtilmelidir ki, hukukî korumayı arttırmak amaçlı yapılan normatif düzenlemelerin, silâhlı çatışma bölgelerinde gazetecilere yönelik fiilî korumayı da kesin olarak arttırdığı söylenememektedir. Bunun yanında, gazetecilerin silâhlı çatışmalar açısından işlevinin, silâhlı çatışma bölgelerindeki mağdurlara, yaralı ve hastalara yönelik en temel ve mühim hizmetleri sağlayan tıbbî personel ve insanî yardım personeli gibi sınıfların gerçekleştirdiği hizmet kadar hayatî ve önemli olduğu söylenemeyecektir. *Jus in bello* bağlamında özel hukukî statü sahibi sınıflar istisnâi ve sınırlıdır. Bu nedenle, bu sınıfların sayısının artırılması bu sınıflara sağlanan istisnâi korumanın etkisinin azalması riskini beraberinde getirmektedir. Üstelik, zaten silâhlı çatışma taraflarınca sivil olarak değerlendirilmesi ve korunması gereken gazetecilere özel bir hukukî statü sağlanmasının silâhlı çatışma alanlarında somut olarak ne tür faydalar sağlayacağı belirsizdir.

KAYNAKÇA

- BALGUY-GALLOIS, A.:** "The Protection of Journalists and News Media Personnel in Armed Conflict", *International Review of the Red Cross*, C. 86, S. 853, 2004, ss. 37-67.
- BANACH, Marian:** "International Status of an Accredited Foreign Correspondent with Special Consideration of the Polish Practice", *Polish Yearbook of International Law*, C. 17, 1988, ss. 7-19.
- BOSCH, Shannon:** "Journalists: Shielded from the Dangers of War in their Pursuit of the Truth", *South African Yearbook of International Law*, C. 34, S. 1, 2009, ss. 70-100.
- BUJARD, Daniele L.:** "Le correspondant de presse en temps de guerre", *La circulation des informations et le droit international*, BASTID, Suzanne (editör), Paris: A. Pedone, 1978, ss. 279-293.
- Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, The Hague, 18 October 1907.
- Council of Europe Committee of Ministers, **Recommendation No. R(96)4** on the protection of journalists in situations of conflict and tension, 3 May 1996. [<https://rm.coe.int/16804ff5a1>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).
- CRAWFORD, E./DAVIES, K.:** "The International Protection of Journalists in Times of Armed Conflict: The Campaign for a Press Emblem", *Wisconsin International Law Journal*, C. 30, S. 1, 2014, ss. 1-36.
- ÇAMYAMAÇ, Anıl/ÇINARLI, Serkan:** Silâhlı Çatışmalar Hukuku Çerçevesinde Tıbbî Personelin Durumu, HAKERİ/DOĞRU (editörler), II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı, Ankara, 2018, ss. 413-426.
- DINSTEIN, Y.:** *Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge, 2004.
- DOST, Süleyman:** "Uluslararası Silâhlı Çatışmalarda Gazetecilerin ve Medya Araçlarının Korunması", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 76, S. 2, Temmuz 2018.
- Draft United Nations Convention on the Protection of Journalists Engaged in Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict, 1 August

1975, **UN Doc. A/10147**, Annex 1, m. 2/1, [<https://digitallibrary.un.org/record/721941?ln=en>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

DÜSTERHÖFT, Isabel: "The Protection of Journalists in Armed Conflicts: How Can They Be Better Safeguarded?", *Merkourios: Utrecht Journal of International & European Law*, C. 29, S. 76, 2013, ss. 4-22.

GASSER, Hans-Peter: "The Protection of Journalists Engaged in Dangerous Professional Missions", *International Review of the Red Cross*, C. 232, 1983, ss. 3-18.

GASSER, Hans-Peter: "The Journalist's Right to Information in Time of War and on Dangerous Missions", *Yearbook of International Humanitarian Law*, C. 6, 2003, ss. 366-388.

GASSER, Hans-Peter/**DÖRMANN**, Knut: *Protection of the Civilian Population*, **FLECK**, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 3rd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013.

GEISS, Robin: "The Protection of Journalists in Armed Conflicts", *German Yearbook of International Law*, C. 51, 2008, ss. 289-320.

Geneva Convention for the Amelioration of The Condition of The Wounded And Sick in Armed Forces in The Field, 12 August 1949 (**I. GENEVA CONVENTION**).

Geneva Convention for the Amelioration of The Condition of Wounded, Sick And Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, 12 August 1949 (**II. GENEVA CONVENTION**).

Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War, 12 August 1949 (**III. GENEVA CONVENTION**).

Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949 (**IV. GENEVA CONVENTION**).

GROSSMAN, Lindsey R., "All the News That's Worth the Risk: Improving Protection for Freelance Journalists in War Zones", *Boston College International and Comparative Law Review*, C. 40, S. 1, 2017, ss. 141-166.

HENCKAERTS, J. M./ **DOSWALD-BECK**, L.: *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I (Rules), Cambridge, 2005.

HESSEL, Daniel: "The Pen and the Sword: International Humanitarian Law Protections for Journalism", *Yale Journal of International Law*, C. 41, S. 415, 2016, ss. 416-457.

HEYNS, Christof/**SRINIVASAN**, Sharath: "Protecting the Right to Life of Journalists: The Need for a Higher Level of Engagement", *Human Rights Quarterly*, C. 35, S. 2, 2013, ss. 303-332.

HOWARD, Dylan: "Remaking the Pen Mightier Than the Sword: An Evaluation of the Growing Need for the International Protection of Journalists", *Georgia Journal of International & Comparative Law*, C. 30, S. 3, 2002, ss. 505-542.

ICRC Commentary of 1987 on Additional Protocol Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, m. 79, [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-79?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

ICRC, Updated Commentary on the Third Geneva Convention, Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Cambridge 2021. [<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-4/commentary/2020?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>] (Erişim Tarihi: 22.01.2025)

Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code), 24 April 1863.

IPSEN, Knut: *Combatants and Non-Combatants*, **FLECK**, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 79-117.

JAKOVLJEVIC, Bosko: *New International Status of Civil Defence. As an Instrument for Strengthening the Protection of Human Rights*, The Hague, 1982.

JANIS, Mark W.: *An Introduction to International Law*, Boston, 1988.

KALSHOVEN, Frits: *The Law of Warfare*, Leiden, 1973.

KALSHOVEN, Frits/**ZEGVELD**, Liesbeth: *Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law*, 4th edition, Cambridge, 2011.

- KLEFFER**, Jann K.: "Protection of the Wounded, Sick, and Shipwrecked", FLECK, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, ss. 325-365.
- KUMAR**, Nilendra: Religious Personnel, FLECK, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2008, ss. 413-424.
- LEVIN**, Elizabeth, "Journalists as a Protected Category: A New Status for the Media in International Humanitarian Law", *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, C. 17, S. 1/2, 2013, ss. 215-250.
- LISOSKY J.M./ HENRICHSEN**, J.: "Don't Shoot the Messenger: Prospects for Protecting Journalists in Conflict Situation", *Media, War & Conflict*, C. 2, S. 2, 2009, ss. 129-148.
- LONGWORTH**, Sally Alexandra: *Freedom of Expression in Armed Conflict: The Silence Between Spaces*, PhD Dissertation, Department of Law, Stockholm University, Stockholm, 2022.
- MUKHERJEE**, A.: "International Protection of Journalists: Problems, Practice, and Prospects", *Arizona Journal of International & Comparative Law*, C. 11, S. 2, 1994, ss. 339-387.
- ODORA**, Alex Obote: "Criminal Responsibility of Journalists under International Criminal Law: The ICTR Experiences", *Nordic Journal of International Law*, C. 73, 2004, ss. 307-323.
- OETER**, S.: "Methods and Means of Combat", FLECK, Dieter (editör), *The Handbook of International Humanitarian Law*, 3rd Edition, Oxford: Oxford University Press, 2013. ss. 115-231.
- PILLOUD**, C.: "Protection of Journalists on Dangerous Missions in Areas of Armed Conflict", *International Review of the Red Cross*, C. 11, S. 118, 1971, s. 3-7.
- POLITIS**, Stylianos: "Protection of Civilians During Armed Conflicts", *Revue hellénique de droit international*, C. 63, S. 2, 2010, ss. 1011-1018.
- Press Emblem Campaign (PEC): **Media Casualties** [<https://www.press-emblem.ch/casualties>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (**Protocol I**), 8 June 1977.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (**Protocol II**), 8 June 1977.

RATHNAYAKE, R. M. T. S. K.: "Protection of Journalists in Armed Conflicts: An International Law Perspective", *OUSL Journal*, C. 12, S. 2, 2017, ss. 63-73.

RONZITTI, Natalino: *Civilian Population in Armed Conflict*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2010, [<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e268#>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024)

SANDOZ, Yves/**SWINARSKI**, Christophe/**ZIMMERMANN**, Bruno: *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, Geneva, 1987.

SAPIENZA, Rosario, "The International Protection of Journalists", *The Italian Yearbook of International Law*, C. 5, S. 1, 1980, ss. 139-146.

SASSOLI, Marco: *International Humanitarian Law*, 1st Edition, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2019.

SAUL, Ben: "The International Protection of Journalists in Armed Conflict and other Violent Situations", *Australian Journal of Human Rights*, 2008, C. 14, S. 1, ss. 99-140.

SCHINDLER, Dietrich/**TOMAN**, Jiri: *The Laws of Armed Conflicts A Collection of Conventions, Resolutions and Other Documents*, Leiden/Boston 2004.

SCORDAS, Achilles: *Mass Media, Influence on International Relations*, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2014, [<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e960>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

S/Res/1738 (2006), [<https://digitallibrary.un.org/record/589659?ln=en&v=pdf>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

S/Res/2222 (2015), [<https://digitallibrary.un.org/record/793613?ln=en&v=pdf>] (Erişim Tarihi: 02.11.2024).

The Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza, Hassan Ngeze, International Criminal Tribunal for Rwanda, **Case No. ICTR-99-52-T**, Judgement of 3 December 2003.

United Nations Human Rights Committee, General Comment No. 34, **CCPR/C/GC/34**, Article 19: Freedoms of opinion and expression, 2011. [<https://digitallibrary.un.org/record/715606?v=pdf>] (Erişim Tarihi: 04.11.2024).

WILSON, Robert R: "Status of Chaplains with Armed Forces", American Journal of International Law, C. 37, S. 3, 1943, ss. 490-494.

ZAMIR, Itzhak: "Media Coverage of Military Operations", Israel Yearbook on Human Rights, C. 18, 1988, ss. 61-70.